

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

32E JAARGANG

WOENSDAG 7 MEI 1947

No. 1565

COMMISSIE VAN REDACTIE:

H. W. Lambers; N. J. Polak; J. Tinbergen;

H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;

J. H. Lubbers (Redacteur-Secretaris).

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

Administratie: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro 8408.Alle correspondentie betreffende advertenties te richten
aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141,
Schiedam (Tel. 69300, toestel 6).

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van de week	363
Uit buitenlandse bron	363
De Internationale Kamer van Koophandel over het handvest van de Internationale Organisatie voor de Handel door <i>Ir S. H. Stoffel</i>	364
Bedrijfsrationalisatie in de landbouw door <i>Dr Ir A. W. G. Koppejan</i>	366
Tendenties in het levensverzekeringbedrijf tijdens de oorlog door <i>W. B. P. J. Blokhuis</i>	369
Het arbeidsprobleem in de provincie Drenthe door <i>W. van der Mast</i>	372
Aantekeningen:	
De investeringen der Verenigde Staten in Latijns-Amerika	374
De Engelse „Big Five” in 1946	375
Internationale notities:	
De rentestand in Frankrijk	376
Bedrijfsresultaten van Amerikaanse ondernemingen in 1946	376
Geld- en kapitaalmarkt	376
Statistieken:	
Bankstaten	377
Stand van 's Rijks Kas	378
Emissies in 1947	379
Werkloosheid in Nederland	379
Goudproductie	379

DEZER DAGEN

herdacht en vierde Nederland. De verjaardag van de Kroonprinses, de eerste Mei, de gevallen, de bevrijding. De gedachten ontliepen in sterke mate het economische. Zelfs het jaarverslag van De Nederlandsche Bank, balans van het gehele economisch leven, kwam onder deze omstandigheden op de achterpagina terecht. Toekomstige statistici zullen zich moeten vrijwaren voor de vergissing de maandcijfers over Mei als maandcijfers te beschouwen. Intussen is hier en daar wel nagedacht. De ministers, dienaren van de Kroon, hebben besloten zich vrij te maken. Zij zullen voortaan belet geven bij functioneel niet dienstige gelegenheden. En met een bezonnen vraag verscheen het onderzoek naar de publieke opinie, meter

van wat het publiek met de mond belijdt. Driekwart der ondervraagden meende, dat Nederland zich niet kon onttrekken aan harder werken en zuiniger leven. Maar evenveel ontweken de bevestiging, dat dit zou worden gerealiseerd. In redenen, voor anderen opgegeven, hekelde men zichzelf. Terwijl onderwijl het verbruik aan luxe-goederen zo stijgt, dat ergens op een banketbakkerswinkel als beste aanbeveling staat: „mits een week tevoren besteld, behoeft bij het afhalen niet te worden gewacht. Genadeloos zeggen het de Spreuken: „die zich slap aanstelt in zijn werk, die is een broeder van een doorbrenger”.

In hoeverre is men in Engeland zich hiervan bewust? De eerste Mei is daar op Zondag gevierd, om geen werkdag vrij te geven. De Engelse regeerders hebben weer vermanend gesproken. Doch hun volgelingen? „Elck acht willekens leven zoet”, zegt Coornhert van de onstandvastigheid. Op verschillende plaatsen onttrok men zich aan de wens der voormannen en staakte op eigen gezag. En onder de voormannen zelf is splitsing. Een groep Labourparlementsleden heeft zich losgemaakt der huidige buitenlandse politiek, met als opzet Groot-Brittannië van de Verenigde Staten te scheiden. Juist nu het enige, dat officieel dichter bijeen zou komen, de Engels-Amerikaanse samenwerking in Duitsland is. Al is men het over een valutaplan, grondslag voor een geregeld Duits economisch leven, na veel onderhandelingen nog niet eens.

Losmaken, bevrijding in het negatieve, overheerst, twee jaar na de Bevrijding. Over Palestina lopen zoveel draden, dat de poging tot ontwarren de Verenigde Naties waarschijnlijk in een nieuwe knoop zal leggen. Vrijheid van keuze is daar wel uitgesloten. Simplistisch, doch even symptomatisch, is de uitspraak van het Waals congres, dat op een federaal België aandringt. Om van de scheuring op Java, waarbij de voorlichting, als gewoonlijk over Indië, zich van duidelijkheid vrijhoudt, het oordeel maar vrij te laten. Twee ministers kunnen zich ditmaal in elk geval direct op de hoogte stellen.

Anderen de handen te binden blijft veler wens. In Frankrijk is opnieuw een eis tot loosverhoging ingesteld, thans in de metaalnijverheid. Het Franse kabinet, gesteund door een merkwaardige vertrouwensuitspraak, heeft hierop gereageerd door zich van de communistische ministers te ontdoen. Het heeft hierdoor zeker de handen niet vrij; wellicht echter zijn ook de overige ministers binnenkort weer vrij man: „Liberté, égalité, fraternité”.

Vrije mannen in een vrij land. Zo voelden zich de Amerikaanse parlementsleden van beide partijen, die het steunprogramma, dat de UNRRA zou vervangen, genoeg voor de helft afhaptten. Zoals ook het steunprogramma van President Truman aan Griekenland en Turkije niet los kan komen uit de discussies. Zijn dit de zakenlieden, waarmee Stalin, volgens eigen zeggen tegen Stassen, een hunner protagonisten, een zakenman, het zou kunnen vinden?

Als er al zaken worden gedaan, niet in de bevrijdingsweek.

◆ **Beschikbare krachten** ◆

Bevoegd accountant

wenst van betrekking te veranderen. Wil zich bij voorkeur verbinden aan accountantskantoor of belasting-adviesbureau. Ook ambitie voor functie als intern accountant. Br. onder no. 899, bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

◆ **Vacatures** ◆

Aan de bibliotheek der Nederlandsche Economische Hoogeschool te Rotterdam is te vervullen de betrekking van

conservator

Salarisschaal f 3700 tot f 4600.
In aanmerking komen economen, bij voorkeur met den doctorstitel.
Uitsluitend schriftelijke sollicitaties vóór 20 Mei e.k. aan den Bibliothecaris der Nederlandsche Economische Hoogeschool, Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-W.

DE N.V. INTERN. KUNSTZIJDJE VERKOOPKANTOOR zoekt:

een chef voor haar afdeling propaganda

Candidaten moeten de gehele moderne reclametechniek beheersen, uitstekende omgangsvormen bezitten en de moderne talen in woord en schrift machtig zijn. Als een bijzondere aanbeveling geldt kennis van de textielbranche.

Uitvoerige sollicitaties met bijvoeging van recente pasfoto worden ingewacht op het adres Velperweg 62, Arnhem.

**DE NEDERLANDSCHE
HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.**

verstrekt U gaarne advies omtrent de samenstelling van Uw **EFFECTENBEZIT** en belast zich met de administratie van Uw **VERMOGEN**

Hoofdkantoor: Amsterdam, Vijzelstraat 32
76 Kantoren in Nederland

**ROTTERDAMSCH
BANKVEREENIGING**

225 VESTIGINGEN
IN NEDERLAND

DOCUMENTAIRE
ACCREDITIEVEN
INCASSEERINGEN
OP BINNEN- EN
BUITENLAND

Vermogensheffingen

Objectieve en deskundige voorlichting aan bedrijven en particulieren die een deel van hun vermogen moeten vrijmaken voor betaling der komende heffingen, verstrekt de

Naaml. Venn.

**Hollandsche
Belegging- en
Beheer-Mij.**

Anno 1930
Heerengracht 320 - Amsterdam C

Commissarissen:

Prof. Ir. I. P. de Vooy;

Drs. J. H. Gispen;

Mr. J. E. Scholtens.

Directie:

Gerlof Verwey;

Dr. F. Ph. Groeneveld;

A. C. Leeuwenburgh.

De kosten van reconstructie Uwer administratie, welke door brand verloren mocht zijn gegaan, kunnen tot een hoog bedrag oplopen. Zij zijn door een tot dat doel opgestelde polis tegen matige premie te verzekeren. Hetzelfde geldt voor teekeningen, modellen, plannen, kartotheken e.d.
Wij verschaffen gaarne inlichtingen.

R. MEES & ZONEN

ASSURANTIE-MAKELAARS

AMSTERDAM - ROTTERDAM - S.GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

**N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE**

Boekelo · Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van:
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

gispen

meubelen en gisolampen

culemborg
amsterdam
rotterdam

**Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam**

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

Ir S. H. Stoffel, *De Internationale Kamer van Koophandel over het handvest van de Internationale Organisatie voor de Handel.*

De Internationale Kamer van Koophandel oefent critiek op het ontwerp-handvest betreffende de I.T.O.:

- 1e. Het ontwerp-handvest mist een duidelijk geformuleerde doelstelling.
- 2e. Het vormt een compromis, waarin het beginsel schuil gaat.
- 3e. Het bevat vele uitdrukkingen, die voor verschillende interpretatie vatbaar zijn.
- 4e. Het wekt de indruk, dat de handhaving van de werkgelegenheid uitsluitend een zaak van de Overheid is.
- 5e. Het legt geen nadruk op het verband tussen binnenlandse maatregelen en internationale verhoudingen.
- 6e. Het besteedt te weinig aandacht aan die gevallen, waarin de binnenlandse handel van een land onder strikte overheidscontrole is geplaatst.

In wezen is deze critiek terug te brengen op een verschil in uitgangspunt.

Dr Ir A. W. G. Koppejan, *Bedrijfsrationalisatie in de landbouw.*

In de landbouw vormen de verschillen in bedrijfsvoering een belangrijke oorzaak van de grote spreiding in bedrijfsuitkomsten, die onder vergelijkbare omstandigheden verkerende bedrijven vertonen. Nodig is een „standaardbedrijfsvoering”, die door ieder bedrijf zo dicht mogelijk moet worden benaderd.

De grootte van het aldus te bereiken voordeel is natuurlijk afhankelijk van de aard der betrokken bedrijven. In het algemeen kan echter worden vastgesteld, dat door middel van een betere organisatie van de bedrijfsvoering een verhoging van het inkomen van de boer kan worden bereikt van f 30 à f 50 per ha (gemeten naar de waarde-maatstaf 1939/40), overeenkomend met een kostprijddaling voor de totale productie van 5 à 10 pCt.

W. B. P. J. Blokhuis, *Tendenties in het levensverzekering-bedrijf tijdens de oorlog.*

Het verslag van de Verzekeringkamer over 1944 verschaft de gelegenheid, enkele tendenties te bespreken, die het levensverzekeringbedrijf in de oorlogsjaren hebben gekenmerkt. Opvallend is de sterke stijging van de productie; daarbij gingen de koopsommen de helft uitmaken van het totale inkomen der maatschappijen. Schr. meent, dat een groot deel van deze koopsommen ten goede is gekomen aan voorzieningen, die werkgevers voor hun personeel hebben getroffen. Het totale verzekerde bedrag, dat in 1940 f 5 milliard bedroeg, was ultimo 1944 gestegen tot ± f 8 milliard.

Moeilijkheden ontstonden door de daling van de rente, die de veiligheidsmarge deed teruglopen tot 0,02 pCt.; belangrijke bedragen konden voorts niet worden geïnvesteerd. De kosten bleven naar verhouding ongewijzigd.

W. van der Mast, *Het arbeidsprobleem in de provincie Drenthe.*

De factor arbeid is op de industriële ontwikkeling in Drenthe sinds 1930 slechts van geringe invloed geweest. Slechts in Assen, Emmen en vooral Hoogeveen is de aanwezigheid van arbeidskrachten aanleiding geweest tot het vestigen van ondernemingen.

De industrialisatie heeft de werkloosheid niet doen verminderen. In de Z.O.-hoek van Drenthe moet, zodra de turfafgraving tot het verleden zal behoren, op een sterke toeneming der werkloosheid worden gerekend. Dit gebied leent zich, wat de factor arbeid betreft, dus bij uitstek voor industrialisering.

UIT BUITENLANDSE BRON.

De export uit Indonesië naar Singapore bedroeg, aldus „Foreign Trade” van 1 Maart jl., volgens Nederlandse gegevens voor de eerste 8 maanden van 1946 circa f 3,5 miljoen. De invoerstatistieken te Singapore gaven voor dezelfde periode een hoger bedrag op, t.w. Straits-\$ 116,8 miljoen of f 146 miljoen. Het verschil is toe te schrijven aan de export uit republikeins gebied.

Engelse disposities over de \$ 3.750 miljoen grote leening in de Verenigde Staten beliepen, naar een bericht in de „Neue Zürcher Zeitung” van 1 Mei jl., als volgt:

Tot eind October 1946.....	\$ 600 miljoen
Nov./Dec. „	—
Jan. 1947....	200 „
Febr. „	100 „
Maart „	200 „
April „	450 „
Totaal 1947	\$ 1.550 miljoen

Het Engelse bezit aan goud- en dollarreserves bedroeg per eind 1946 £ 642 miljoen, waarbij in de loop van dit jaar nog £ 15 miljoen uit Frankrijk te verwachten is uit hoofde van een reductie van het crediet aan Frankrijk.

Oliën en vetten zullen, behalve uit Tanganyika, door Engeland worden gewonnen in Nigeria, de Goudkust, Sierra Leone en Gambia. „The Times” van 1 Mei jl. meldt, dat de Engelse regering een missie naar genoemde gebieden heeft gestuurd. De primitieve cultuur is oorzaak, dat de export van oliën en vetten tot nu toe niet belangrijk is geweest. In Gambia echter zijn 50.000 acres grond geschikt bevonden om op grote schaal met grondnoten te worden beplant.

Engelse hulp aan het buitenland gedurende en na de oorlog bedroeg, naar een mededeling van Attlee — zie „British Embassy News Bulletin” van 1 Mei jl. — in totaal £ 740 miljoen. Het Nederlandse aandeel was £ 60 miljoen. Omgerekend naar het nationaal inkomen in de Verenigde Staten zou de Engelse hulp overeenkomen met een som van \$ 14 milliard.

Een Canadees begrotingsoverschot van \$ 350 miljoen werd door de minister van Financiën voor het lopende jaar aangekondigd. Dienovereenkomstig zal de inkomstenbelasting worden verlaagd met gemiddeld 29 pCt. Voor rechtspersonen zal de overwinstbelasting aan het eind van dit jaar worden afgeschaft, aldus „The Financial Times” van 1 Mei jl.

Nieuwe fabrieken en installaties in de Verenigde Staten zullen in 1947 een bedrag vereisen van \$ 13,9 milliard. Dit is de taxatie van zowel de „Securities and Exchange Commission” als van het „Department of Commerce”. In de jaren 1945 en 1946 bedroegen de investeringen respectievelijk \$ 6 en \$ 12 milliard. Indien het prijsniveau dit jaar omlaag gaat, zal het bedrag, zo meldt de „New York Herald Tribune” van 3 Mei jl., iets minder zijn dan \$ 12 milliard.

Landaanwinning in Rusland vindt thans op grote schaal plaats, aldus „Moscow News” van 5 April jl. Uitgestrekte moerasgebieden worden drooggelegd en grote, door de oorlogsvernielingen verloren gegane landbouwgebieden worden weer voor bebouwing geschikt gemaakt. Aan het eind van 1950 hoopt men 615.000 ha land voor de landbouw gewonnen te hebben. Ter vergelijking diene, dat in ons land van de 219.000 ha, welke de volledige Zuiderzeepolders zullen beslaan, 183.000 ha bouwgrond mag worden verwacht.

DE INTERNATIONALE KAMER VAN KOOPHANDEL OVER HET HANDVEST VAN DE INTERNATIONALE ORGANISATIE VOOR DE HANDEL.

Het te Londen ontworpen en te New York opgestelde ontwerp van een handvest van de Internationale Organisatie voor Handel en Werkgelegenheid zal nu te Genève in een tweede zitting van de ontwerpende commissie in behandeling komen.

Er is voor de Internationale Kamer van Koophandel (I.C.C.), die op de vergadering te Genève vertegenwoordigd is, dus gelegenheid geweest om, na kennisneming van het ontwerp, haar mening erover vast te stellen en kenbaar te maken.

Zij deed dit in een overzicht, dat ontworpen is door de rapporteurs Dr Michael Heilperin (New York) en Prof. Duncan (Dublin). Na behandeling in een 4-tal subcommissies te Parijs is het geamendeerde ontwerp van het overzicht goedgekeurd op 2 April door de uitvoerende commissie van de I.C.C.

Het is een uitvoerig en zorgvuldig geredigeerd stuk, dat begint met een algemene inleiding, die gevolgd wordt door een commentaar op het ontwerp in zijn geheel, terwijl dit daarna artikel voor artikel wordt behandeld.

In de inleiding verklaart de I.C.C., dat de totstandkoming van een Internationaal Statuut voor de Handel en een Organisatie ter uitvoering daarvan (I.T.O.) thans van zo primordiaal belang is, dat een mislukking van de desbetreffende plannen niet minder dan een ramp zou moeten worden geacht.

Vandaar de bijzondere aandacht, die de I.C.C. aan het ontwerp heeft gegeven.

Men kan zeggen, dat het gehele document van de I.C.C. een doorlopende en ernstige kritiek bevat op het voorliggende ontwerp, dat, zowel wat de doelomschrijving als de uitwerking betreft, in hoofdzaak onbevredigend wordt geacht.

De kritiek van de I.C.C.

De punten, waarop de algemene kritiek zich richt, zijn in hoofdzaak de volgende:

1e. Het ontbreken van een duidelijk geformuleerde en begrensde doelstelling.

Weliswaar is te New York een in de eerste versie geheel ontbrekend eerste hoofdstuk opgesteld, dat het doel der I.T.O. moet omschrijven, maar dat bevat, naar de mening der I.C.C., in hoofdzaak gemeenplaatsen en het doel is daarin zo ruim gesteld, dat het eigenlijk alle werkzaamheden van alle lichamen en organen der U.N.O. omvat, die immers alle een algemeen welzijn ten doel hebben.

Een doelomschrijving van de I.T.O. zou volkomen duidelijk dienen te maken, waarin dit lichaam zich in haar taak en functie van die organen onderscheidt.

„Er is geen behoefte aan een I.T.O., als ze niet iets kan doen, wat geen enkele der andere organisaties tot stand kan brengen”, zegt de I.C.C. Of de instelling van een nieuw orgaan verdedigd kan worden op de grond, dat het „de doeleinden zal verwezenlijken, die gesteld zijn in het handvest der Verenigde Naties”, wordt betwijfeld, aangezien dat klaarblijkelijk het doel is van elk lichaam, dat binnen de U.N.O. werkzaam is.

De I.C.C. zou willen, dat er ergens duidelijk wordt gezegd, hoe de vreedzame wereld, die men door de I.T.O. wil nastreven, er uit zal zien.

Bij gebreke van zulk een verklaring en van een klare doelstelling is te begrijpen, dat het hele ontwerp een vaste lijn mist, die duidelijk een bepaalde richting voor de toekomst uitwijst. Dat voert dan tot het volgende punt van kritiek.

2e. Het ontwerp is te klaarblijkelijk een compromis, waarin het beginsel schuil gaat.

Er is in de huidige werkelijkheid een grote afstand tussen datgene, wat uiteindelijk wenselijk is, en dat, wat onmiddellijk mogelijk is. Maar dat ontheft de ontwerpers van het handvest niet van de plicht om te allen tijde de uiteindelijke doeleinden duidelijk voor de geest te houden. En nu is het bezwaar van de I.C.C., dat het ontwerp allerlei bijzondere, uit de tijdsomstandigheden voortkomende, moeilijkheden van afzonderlijke landen behandelt alsof die de regelen bepalen, die *op de lange duur* de handhaving der internationale economische betrekkingen zullen moeten beheersen. Het is natuurlijk waar, dat de toepassing van sommige dezer regelen tijdelijk moet kunnen worden opgeschort, maar dit moet niet worden uitgedrukt in de vorm van *beperking* van de geldigheid van zulk een regel. Als een regel met te veel excepties en „escape clauses” wordt omringd, is er kans, dat hij alle zin verliest. Alle uitzonderingen op de algemene naar het einddoel leidende regels, die in het handvest worden opgenomen, dienen te zijn:

- a. beperkt in aantal,
- b. nauwkeurig omschreven en
- c. aan een bepaalde tijdsduur gebonden.

3e. Het ontwerp bevat, behalve tal van excepties en bijzondere voorzieningen, ook tal van vage uitdrukkingen zoals „reasonable”, „undue”, „excessive” en vele andere. Zulke uitdrukkingen zijn voor verschillende interpretatie vatbaar en verzwakken de positie van het uitvoeringsorgaan.

„De werkelijke proef op de werking van het handvest zal daarin te vinden zijn, of de bestaande handelspolitiek erdoor verandert dan wel in tact gelaten wordt”. Maar dan is ook een soort *internationale discipline* nodig, welke de leden van de I.T.O. de verplichting oplegt, ertoe bij te dragen om de internationale economische betrekkingen en de omstandigheden in andere landen te verbeteren.

Dit alles betekent in elk geval, dat er in het handvest een behoorlijke voorziening moet worden getroffen voor verzoening en beslechting van geschillen, die uit verschil in interpretatie van sommige vage termen en van de toepasbaarheid der uitzonderingsbepalingen voortvloeien. De I.C.C. acht dit van zo veel belang, dat ze elk handvest onhangbaar acht, waarin deze vraag niet is opgelost. Volgens haar zouden alle voorzieningen tot interpretatie, verzoening en beslechting van geschillen, die nu her en der door de artikelen van het handvest verspreid en onderling nogal verschillend van kracht zijn, eruit moeten worden gelicht en in een afzonderlijk hoofdstuk bijeengebracht. Daardoor zou het handvest ook aan duidelijkheid, korthed en overzichtelijkheid winnen en beter hanteerbaar worden. De I.C.C. is van oordeel, dat de I.T.O. *verplicht* zal moeten worden, om de leden aanbevelingen te doen ingeval geschillen te wachten zijn, en om, wanneer een geschil mocht zijn ontstaan, haar goede diensten ter verzoening aan te bieden. De leden hunnerzijds zouden, indien geen verzoening wordt bereikt, *verplicht* zijn om hun geschil te onderwerpen aan een Hof van Arbitrage, *dat buiten de I.T.O. staat*, en zich naar de uitspraak van dit Hof te gedragen.

4e. Door de bewoordingen van het ontwerp, in het bijzonder in hoofdstuk III (Employment, Effective Demand and Productivity) en hoofdstuk IV (Economic Development) wordt de indruk gevestigd, dat de handhaving van die productieve vraag en de werkgelegenheid uitsluitend een zaak van de Overheid is. Dat is inderdaad het geval in die landen, waar het bedrijfsleven geheel beheerst en geleid wordt door overheidsorganen, maar het is dat zeker niet in het geval van die landen, waar het economische leven voornamelijk of in bepaalde mate in handen is van de particuliere ondernemingen en waar het mechanisme van de vrije markt een belangrijke functie vervult.

De I.C.C. wil de term „employment” niet alleen ver-

staan als „werkgelegenheid”, maar ook in de zin van het benutten van de bodemschatten en kapitaalgoederen.

Zij is van mening, dat „de taak om een (aldus verstaan) „employment” voortdurend op een hoog peil te houden een duurzame en oprechte samenwerking tussen Overheid, zakenleven, landbouw en arbeid vraagt, die zo mogelijk tot stand gebracht moet worden langs organisatorische weg. Dit is een taak, die niet met enkelvoudige maatregelen alleen kan worden vervuld door welke sector der maatschappij ook, als die op en voor zichzelf werkt”.

5e. In het ontwerp wordt te weinig nadruk gelegd op het feit, dat binnenlandse maatregelen, die de handhaving van economische bedrijvigheid en werkgelegenheid ten doel hebben, soms de internationale verhoudingen in hoge mate kunnen verstoren en het welvaren van andere landen in gevaar kunnen brengen. Het is van primordiaal belang, meent de I.C.C., dat het handvest *bepalingen* oplegt in de vrijheid om binnenlandse maatregelen te treffen, wanneer die vrijheid zou worden gebruikt op een wijze, die de groei van internationaal verkeer en goede betrekkingen tussen de naties in gevaar brengt.

6e. In dit verband dient, meer dan in het ontwerp geschiedt, aandacht te worden besteed aan de bijzondere vraagstukken, welke daar ontstaan, waar de gehele buitenlandse handel van sommige landen onder strikte overheidscontrole is geplaatst en de Overheid de positie inneemt van enig koper en verkoper voor het gehele land.

Het betreft hier problemen van de hoogste orde, die in het ontwerp ter zijde zijn gelaten. Onder deze problemen is er geen, dat van zo groot belang is als dat der *discriminatie*; discriminatie in handen der Overheid is altijd een bron van internationale wrijving geweest.

Economische relaties tussen naties zijn een element van internationale relaties in het algemeen en als zodanig sluiten zij in overwegingen van *macht*; zolang de handel in handen ligt van private personen of lichamen en de Overheid zich beperkt tot een algemene regelende functie, die zich onderwerpt aan het beginsel, dat niet discriminatoir zal worden gewerkt, is het veel gemakkelijker om de economische relaties vrij te houden van machts-overwegingen.

Maar wanneer de internationale economische relaties in feite worden beheerst door de Staat, is het niet zeer waarschijnlijk, dat de individuele Regeringen de verzoeking zullen kunnen weerstaan om het belangrijke element van staatsmacht, dat ligt in de economische hulpbronnen, binnen het terrein der *politieke* actie te trekken. Dat geldt voor staatsmonopolies in het algemeen en daarom moeten deze met de grootste aandacht worden bekeken, als het gaat om een Internationale Organisatie voor de handel te scheppen, waar deze Staten bij zijn betrokken.

Het overzicht van de I.C.C. bevat nog tal van opmerkingen en voorstellen bij de verschillende artikelen, maar ik meen, dat in het bovenstaande toch wel de voornaamste gezichtspunten zijn weergegeven, van waaruit al die opmerkingen kunnen worden verklaard.

Verskil in uitgangspunt.

Er is hier niet alleen sprake van verschil in de terminologie of in de inkleding of in de details; uit de gegeven kritiek blijkt een verschil in *uitgangspunt* tussen degenen, die het ontwerp van het handvest hebben opgesteld, en de leden van de I.C.C.

De ontwerpers te Londen en de eindopstellers te New York van het ontwerp-handvest vertegenwoordigden de Regeringen der diverse Staten. Dat wil zeggen, dat zij in de eerste plaats *nationale* belangen op het oog hebben. Zij zouden niet thuis kunnen komen met een rapport, waaruit niet zou blijken, dat ze de belangen der door hen vertegenwoordigde natie, zoals die op het moment worden gezien, hadden verdedigd, en, vooral, de souve-

reiniteit van hun Staat binnen de tegenwoordige, door de historie (zij het soms de recente historie) bepaalde grenzen: Daardoor richt hun denken zich uiteraard op het nationale; dat wil zeggen: zij denken in termen van historie en politiek. Vandaar bijvoorbeeld het ontwijken van een duidelijk omschreven op de toekomst gerichte doelstelling voor de economische samenwerking van alle naties, omdat die niet denkbaar is zonder te raken aan historische rechten en grenzen en zonder het opgeven van een deel der souvereiniteit van elke natie, die aan die samenwerking deelneemt. Het blijft maar al te veel bij een theoretisch belijden van de onmiskenbare economische solidariteit der wereld, die echter, zodra het erom gaat, die maatregelen te nemen, die nodig zijn om ze in concreto te verwezenlijken, wordt achtergesteld bij de politieke noodzakelijkheid om grenzen en souvereiniteit van eigen land ten volle te handhaven en de binnen dat verband geziene economische belangen, die vaak ook strategische belangen moeten dienen, op de eerste plaats te stellen.

De I.C.C. daarentegen, die economisch denkt, erkent de feitelijke eenheid der wereld, die door de ontwikkeling van techniek, verkeer en wetenschap mogelijk, maar ook tenslotte noodzakelijk is geworden. Zij ziet die economische éénwording geremd door op historie en traditie berustende belemmeringen, die in het nationalisme haar uiting vinden.

Zij is natuurlijk realistisch genoeg om het feit der bestaande nationale grenzen en verschillen met de tijdelijk daaraan verbonden verschillen in economische status te erkennen, maar voor haar zijn die nationale grenzen en de nationale autonomie niet essentieel. Zij denkt dus aan *toekomstige* verhoudingen, over die grenzen heen.

Vandaar, dat zij in de eerste plaats aandringt op een duidelijk *toekomstbeeld* en op het trekken van de grote lijn, waarlangs de gedachten zich bij het ontwerpen van de economische samenwerking der naties moeten bewegen.

In zoverre is de I.C.C. meer realistisch en meer „voortstrevend” dan de Regeringen kunnen zijn, als men dat laatste woord neemt in de zin van „op de toekomst gericht” en zich losmaakt van de bijgedachte „meer staatsbemoeiing”.

De eis alleen al van een buiten de I.T.O. staand lichaam voor de verplichte beslechting van geschillen tussen de leden zou voor de Regeringen der landen, die zich bij de I.T.O. aansluiten, betekenen dat ze een stukje van haar souvereiniteit opgeven en overdragen aan een allen overkoepelend lichaam, al is het dan nog lang geen wereld-regering.

Dat zoiets er bij de tegenwoordige constellatie zal moeten komen, voelt eigenlijk wel iedereen, die de vrede wil en realistisch denkt; of het er echter binnen afzienbare tijd zal komen, is een andere vraag.

Hoe de I.C.C. zich die toekomstige vreedzame wereld, waarop het streven der I.T.O. zich zou moeten richten, zelf denkt, wordt niet in een eigen voorstel van redactie van hoofdstuk I aangegeven, maar het is uit de algemene strekking van de opmerkingen en voorstellen uit het overzicht toch wel op te maken.

De I.C.C. ziet als taak van de I.T.O., wat de handel betreft, „een effectieve *verlaging* van de invoerrechten en preferenties en het doen verdwijnen, zo snel als dat mogelijk is, van kwantitatieve handelsbelemmeringen en voorkeuren” (discriminations). Dit is natuurlijk geen doel op zichzelf, maar middel tot een doel, dat misschien het best en kortst weergegeven wordt in het door de I.C.C. voorgestelde artikel 10a van het handvest:

„De leden, inziende, dat de levensstandaard van de bevolking altijd en overal afhangt van haar productiviteit, en erkennende, dat alle landen ter wereld een gemeenschappelijk belang hebben bij een stijgende levensstandaard, komen overeen, dat zij zich zullen beijveren om geleidelijk de economische hulpbronnen te ontwikkelen

en een hoog peil van productiviteit te bevorderen, in het bijzonder door een gunstig klimaat te scheppen voor de ontwikkeling van het persoonlijk initiatief en de ondernemingslust".

Uit het voorgaande zal duidelijk zijn, dat hier wordt bedoeld op de wereldeconomie, met welke juist door de I.T.O. de nationale economieën in een harmonisch verband zullen worden gebracht. Dat betekent echter een restrictie in de vrijheid van de afzonderlijke Regeringen bij het uitvoeren van haar eigen binnenlandse economische en sociale plannen, voorzover die in strijd zouden komen met de nagestreefde verheffing van de levensstandaard over de rest van de wereld.

De I.C.C. is bereid daartoe aan de I.T.O., het lichaam, dat voor de harmonisering van het economische streven over de wereld te zorgen heeft, bevoegdheden te geven, die veel uitgebreider zijn dan men kan verwachten in een voorstel, dat van Regeringen uitgaat, die bij de huidige sterk toegespitste nationale gevoelens van alle volken wel genoodzaakt zijn, hun souvereiniteit de jure te verdedigen tegen elke aantasting.

De kijk op de wereld, die de I.C.C. bezit, is gericht op de „welvaart" in de materiële zin, die ze voor de gehele wereld wil bevorderen. Dat is éézijdig, doordat ze geen rekening houdt met de talloze niet-rationele factoren, die de wereld, meer dan de rationele, beheersen en waar de staatsman wel rekening mee heeft te houden. Maar is niet de I.T.O., als ze tot stand zal komen, eveneens op die materiële welvaart gericht? In haar éézijdigheid is het standpunt der I.C.C. sterk: ze geeft in haar document scherp en duidelijk aan, hoe een I.T.O. tot stand zou zijn te brengen, die aan haar doel beantwoordt, effectief werken kan en de vrede bevordert. Gezien de omstandigheden, waarin de wereld verkeert, en de geest, die de volken bezielt, is er weinig kans, dat de opvattingen der I.C.C. te Genève door de Regeringen zullen worden gedeeld. Wat niet wegneemt, dat ze verhelderend kunnen werken en veler inzicht beïnvloeden.

Ir S. H. STOFFEL.

BEDRIJFSRATIONALISATIE IN DE LANDBOUW.

Het mag bekend worden verondersteld, dat de Regering er ernstig naar streeft de rationalisatie van de bedrijfsvoering in de landbouw te bevorderen.

Het doel hiervan is tweeledig. In de eerste plaats gaat het, om het aanbrengen van veranderingen in het bedrijf en de bedrijfsvoering, met het doel de bedrijfsuitkomsten te verbeteren. De daartoe strekkende maatregelen zullen zich dus richten op het verhogen van de geldelijke bruto-opbrengst en het verlagen van de kosten van de bedrijfsvoering. In het algemeen zal dit streven parallel lopen met dat naar het verlagen van de kostprijs der afzonderlijke producten. Met name wordt hiermede ook de mogelijkheid geschapen om de producten tegen lagere prijs aan de markt te brengen, zonder dat de bedrijfsuitkomsten daardoor slechter worden.

Het moge uit deze korte inleiding duidelijk zijn, dat het verband tussen bedrijfsrationalisatie en landbouwpolitiek een uiterst belangrijk probleem is, zeker waard om aan een algemener beschouwing te worden onderworpen dan gewoonlijk geschiedt.

Drie groepen van rationalisatiemogelijkheden.

Ten behoeve van een goed overzicht kunnen de mogelijkheden tot bedrijfsrationalisatie in drie groepen worden verdeeld:

- A. mogelijkheden van cultuurtechnische aard;
- B. mogelijkheden van bedrijfstechnische en wetenschappelijke aard;

C. mogelijkheden van organisatorische aard.

Voor de groepen A. en B. kan met een kort overzicht worden volstaan.

De hieronder begrepen mogelijkheden zijn vrijwel volledig in overeenstemming met de huidige stand van wetenschap en techniek ontwikkeld. Het gaat hierbij dus om de toepassing in de praktijk van reeds verworven of langzamerhand geboende wegen te verwerven kennis en inzicht. Hoewel aan deze toepassing nog moeilijkheden genoeg verbonden kunnen zijn, is aan het belang van de hierbij betrokken mogelijkheden reeds voldoende bekendheid gegeven om een uitvoerige analyse op deze plaats overbodig te maken.

Onder de eerste groep vallen alle maatregelen, die zich niet zo zeer met de bedrijfsvoering zelf bezighouden, maar ten doel hebben, de omstandigheden van het bedrijf, d.w.z. de ligging en de bodemtoestand, te verbeteren. Deze maatregelen zijn ruilverkaveling, herontginning, ontwatering enz. Met deze middelen kan, ook bij een volkomen gelijkblijvende wijze van bedrijfsvoering, reeds voordeel worden bereikt door besparing op arbeid en verhoging van de opbrengsten.

De rationalisatiemogelijkheden uit de tweede groep richten zich in het algemeen op bepaalde onderdelen van de bedrijfsvoering zelf.

Wat de technische kant betreft, behoort hiertoe het gehele mechanisatievraagstuk, d.w.z. het gebruik van machines en werktuigen ter besparing op arbeid van mensen en paarden. Ook de inrichting der bedrijfsgebouwen behoort hierbij. Het bouwen van een kapschuur of verbeterde stalling voor het vee kunnen een rationalisatie betekenen, indien de producten beter bewaard blijven, resp. het vee meer produceert.

De mogelijkheden, die door de landbouwwetenschap worden geboden, hebben, afgezien van een enkele algemene kwestie als bijv. grondonderzoek, eveneens betrekking op verschillende bedrijfsonderdelen. Voor akkerbouwproducten betreft dit vnl. de vraagstukken van rassenkeuze, bemesting, zaaidichtheid en ziektebestrijding; voor grasland gaat het om de bemesting en de verdeling van het gebruik over weide, hooi, silage en gedroogd product; voor vee in hoofdzaak om de rantsoenbepaling.

De voordelen, die met deze middelen kunnen worden bereikt, hetzij door kostenverlaging, hetzij door opbrengstverbetering, zijn groot. Hoewel er in de afgelopen jaren in deze reeds veel is verbeterd, is de grens van het mogelijke nog allerminst bereikt. Wanneer er dus, zoals thans, wordt gesproken over de noodzaak van rationalisatie van onze landbouw, moet bij de daartoe strekkende actie, aan deze middelen nog steeds een grote plaats worden ingeruimd.

De organisatie van de bedrijfsvoering.

Afgezien van de algemene kwesties, zoals ligging en bodemtoestand, hebben al deze middelen echter slechts betrekking op de vraag, hoe een bepaald product per eenheid onder bepaalde omstandigheden zo rationeel mogelijk kan worden voortgebracht.

Deze kennis is echter voor een werkelijk rationele bedrijfsvoering niet voldoende. Een landbouwbedrijf is geen optelsom van zoveel ha van dit en zoveel ha van dat plus zoveel stuks van dit vee en zoveel stuks van dat vee, maar een geheel, waarvan alle onderdelen op de een of andere wijze met elkaar in verband staan. Voor een rationele bedrijfsvoering gaat het dus niet alleen om de vraag: hoe kan een ha tarwe of een koe zoo voordelig mogelijk worden geëxploiteerd, maar ook: hoeveel ha tarwe moet er worden verbouwd en hoeveel koeien moeten er worden gehouden, om van het bedrijf als geheel de meest gunstige uitkomsten te verkrijgen.

Dit is nu de kwestie, die de kern vormt van de derde groep van rationalisatiemogelijkheden: Deze groep betreft de vraagstukken over de organisatie van de bedrijfsvoering: de samenstelling van het bouwplan en van de veestapel,

het benodigde aantal arbeidskrachten, paarden en eventuele andere trekkracht.

Wanneer er in een bepaald gebied een aantal bedrijven is met ongeveer gelijke mogelijkheden van bedrijfsvoering, dan zullen deze in het algemeen nog belangrijke onderlinge verschillen vertonen. M.a.w. die gelijke mogelijkheden worden volgens de inzichten van de betrokken boeren op verschillende wijze gebruikt.

Deze verschillen nu vormen een der voornaamste oorzaken van de grote spreiding in bedrijfsuitkomsten, die er ook voor onder vergelijkbare omstandigheden verkerende bedrijven bestaat. Gesteld bijv. het geval van een aantal akkerbouwbedrijven op de klei van ongeveer 35 ha. Het aantal werkpaarden, dat op zo'n bedrijf voorkomt, varieert, bedrijven met mechanische trekkracht buiten beschouwing gelaten, van 5 tot 8. Dit aantal hangt samen met:

- a. De samenstelling van het bouwplan. Is deze zo, dat er veel werk in een korte tijd moet worden verricht (bijv. bij veel wintertarwe of veel suikerbieten); dan zijn er veel paarden nodig;
- b. De zorgvuldigheid, waarmee wordt gewerkt. Hoe beter werk, hoe meer paarden;
- c. De eisen, die aan de paarden worden gesteld. Hoe meer ieder paard presteert, des te kleiner het benodigde aantal;
- d. De tijd, waarin men met bepaalde werkzaamheden klaar wil zijn. Hoe sneller men bijv. wil oogsten, des te groter de opeenhoping van werk, dus hoe meer paarden.

Voor al deze factoren bestaat een zeker optimum van rationaliteit en er is dus een bepaalde combinatie van aantal paarden, bouwplan en wijze van werken, die de meest rationele organisatie van de bedrijfsvoering uitmaakt. Meer bieten of zorgvuldiger werken bijv. zullen wellicht een hogere bruto-opbrengst mogelijk maken, maar de daaraan verbonden extra-kosten doen het voordeel weer verloren gaan. Omgekeerd zal besparing op kosten zich wreken door een nog grotere daling van de bruto-opbrengst.

Op weidebedrijven, bijv. in Friesland, kan het aantal stuks melkvee variëren van 0,9 tot 1,3 per ha grasland. Dit is dan afhankelijk van de jongveestapel, die naast het melkvee nog wordt gehouden, van de intensiteit van het graslandgebruik en van de hoeveelheid voeder, die buiten het bedrijf wordt aangekocht. Ook hier zal een bepaalde combinatie van veestapel, graslandgebruik en voeder-aankoop bestaan, waarbij de beste bedrijfsuitkomsten worden verkregen. Meer vee is dan onvoordelig door te hoge voederkosten, minder vee eveneens door het niet volledig benutten der eigen mogelijkheden van voederproductie.

Bij de gemengde bedrijfstypen, bijv. op de zandgronden, komen de vraagstukken van akkerbouw en rundveehouderij naast elkaar voor, nog vermeerderd met die der varkens- en pluimveehouderij. Aanwijzingen omtrent de meest rationele organisatie van de bedrijfsvoering zullen voor deze bedrijven dus moeten bestaan uit een zekere bouwland-graslandverhouding, aantal melkkoeien, jongvee, varkens en pluimvee.

Wanneer naar deze vraagstukken een onderzoek wordt ingesteld, moet dit voor iedere groep van vergelijkbare bedrijven resulteren in een bepaald schema van de voor die bedrijven meest rationele bouwplanindeling, veebezetting, enz. Dit schema dient dan voor ieder bedrijf uit de betrokken groep als „het doel, waarnaar wij streven”. M.a.w. het is de „standaardbedrijfsvoering”, die door ieder bedrijf, zoo dicht als volgens de individuele omstandigheden mogelijk is, moet worden benaderd.

Het schema is dus geen keurslijf, waar ieder bedrijf uit de betrokken groep in moet worden gewrongen, maar een richtlijn voor het eigen initiatief van den boer en voor eventuele bemoeiingen van de Overheid, hetzij deze

van voorlichtend of van ordenende aard zijn. Er zullen altijd en in ieder gebied bedrijven blijven, voor wie door bijzondere individuele omstandigheden van technische en (of) sociale aard een afwijkende bedrijfsvorm meer rationeel is.

Toepassing in de praktijk.

De mogelijkheden van toepassing in de praktijk van de hierboven ontwikkelde vorm van bedrijfsrationalisatie worden bepaald door twee factoren:

1. De bruikbaarheid en de betrouwbaarheid van de methode van onderzoek, volgens welke de bovenbedoelde standaardbedrijfsvoeringen kunnen worden bepaald;
2. De omvang van de langs deze weg te bereiken verbeteringen voor den boer, uit te drukken in het aantal gulden, waarmee zijn bedrijfsoverschot kan worden verhoogd, of in het percentage, waarmee de kostprijs der producten kan worden verlaagd.

Ad. 1. Het is duidelijk, dat de gegevens voor de standaardbedrijfsvoeringen niet, zoals bij de technische en wetenschappelijke rationalisatiemogelijkheden, met behulp van enkelvoudige proefnemingen kunnen worden verkregen. Het onderzoek naar dit vraagstuk moet berusten op een systeem van onderlinge vergelijking van de, op bedrijven met gelijke mogelijkheden bij verschillende wijzen van bedrijfsvoering, in totaal verkregen bedrijfsuitkomsten. Er zou hier dus niet met *proefvelden* e.d. moeten worden gewerkt, maar met *proefbedrijven*.

In theorie zouden er dan voor iedere groep van vergelijkbare bedrijven (bij de thans in behandeling zijnde nieuwe indeling overeenkomende met een grootte-klasse in een landbouwgebied) een zodanig aantal proefbedrijven moeten worden ingesteld, dat voor alle combinaties der verschillende bedrijfsvoeringsmogelijkheden betrouwbaar vergelijkingsmateriaal omtrent de financiële uitkomsten kan worden verkregen. Het is wederom duidelijk, dat dit praktisch onuitvoerbaar is. Bovendien, al was het mogelijk, de te bereiken voordelen zouden wel zeer groot moeten zijn, om de kosten van deze vorm van onderzoek te kunnen verantwoorden.

Het kan echter ook anders, weliswaar theoretisch niet geheel onaanvechtbaar, maar praktisch vrijwel even doeltreffend en... zeer veel goedkoper. In dit verband kan met een variatie op een bekend Frans spreekwoord worden gezegd: rationalisatie dient bij zichzelf te beginnen!

De methode van onderzoek, zoals die thans is ontwikkeld, berust op de volgende gedachtengang.

Gezien de grote verschillen in de bestaande bedrijfsvoeringen op vergelijkbare bedrijven; zal het overgrote deel van de voor iedere groep bestaande mogelijkheden reeds in de praktijk voorkomen. Men mag aannemen, dat deze bedrijfsvoeringen vrijwel alle, voor de betrokken groep van belang zijnde, mogelijkheden zullen omvatten. Uiteraard geldt dit niet voor hetgeen er aan nieuwe, nog weinig toegepaste, mogelijkheden bestaat. Hierop zal nog worden teruggekomen. Afgezien hiervan, zal het resultaat van een met behulp van gegevens van normale bedrijven uitgevoerd onderzoek, dat met behulp van een groot aantal proefbedrijven dus zeer dicht benaderen. De onderlinge vergelijking van de bij deze normaal bestaande bedrijfsvoeringen verkregen uitkomsten kan nu geschieden aan de hand van de door de landbouwboekhoudbureaux voor de bij hen aangesloten bedrijven gevoerde boekhoudingen. Weliswaar moeten op dit materiaal enkele correcties worden toegepast, maar deze zijn van zeer eenvoudige aard (gewaardeerd loon voor de gezinsarbeid en zo nodig de normale pacht (waarde)).

Uit reeds verrichte onderzoeken is gebleken, dat de langs deze weg te verkrijgen resultaten aan alle voor de praktijk te stellen eisen voldoen. Een beschrijving van de in deze richting ontwikkelde werkwijze zou in dit bestek te ver voeren. Hiervoor moge worden verwezen naar

de verslagen der reeds verrichte onderzoekingen en de binnenkort samen te stellen algemene handleiding.

Ad. 2. De orde van grootte der met deze vorm van rationalisatie te bereiken voordelen is afhankelijk van de aard der betrokken bedrijven.

Voor een gebied met een betrekkelijk eenzijdige bedrijfsvorm (zuiver akkerbouw, zuiver veeteelt) en een ontwikkelde boerenstand, waar het gemiddelde peil dus reeds vrij hoog is, zal het te bereiken voordeel uiteraard kleiner zijn dan elders. De tot nu toe uitgevoerde onderzoekingen hadden alle betrekking op vooroorlogse omstandigheden, zodat de resultaten thans nog slechts betrekkelijk waarde hebben. Gezien de algemene tendens der resultaten mag echter worden aangenomen, dat, ondanks de sindsdien gewijzigde omstandigheden, de mogelijkheden tot het bereiken van verbeteringen van de aangegeven orde van grootte ongetwijfeld nog aanwezig zijn.

Deze proefonderzoeken hadden betrekking op bedrijven van normale grootte uit een vijftal gebieden over de cultuurperiode 1939/1940.

- a. de Friese kleiweidestreek;
- b. Noord-Beveland;
- c. het Overijsels zandgebied;
- d. de Krimpenerwaard;
- e. de Gronings-Drentse Veenkoloniën.

Van de eerste twee is het materiaal vrijwel geheel verloren gegaan, zodat hiervan nog slechts enkele globale cijfers uit aantekeningen beschikbaar zijn.

De resultaten waren als volgt:

Op de Friese Kleiweidebedrijven was bij een gemiddelde bruto-opbrengst van ca. f 340 per ha de gemiddelde ondernemersbeloning (in economische termen ondernemersloon plus ondernemerspremie plus winst) ca. f 38 per ha. Op de bedrijven met een rationele bedrijfsorganisatie (ca. 9 pCt. van het totaal van 640) was door een intensievere vorm van veehouderij (melkveebezetting ca. 1,25 tegen gemiddeld 1,05), de bruto-opbrengst rond f 380 en de ondernemersbeloning rond f 67 per ha. Dit betekent een méérinkomen van ca. f 30 per ha voor den boer door een kostprijsverlaging van ongeveer 7 pCt.

De bedrijven in de Krimpenerwaard hadden een gemiddelde bruto-opbrengst van f 549 per ha en een ondernemersbeloning van gemiddeld minus f 13,66 per ha. De bedrijven met een rationele bedrijfsorganisatie (ca. 12 pCt. van het totaal van 814) hadden ongeveer de gemiddelde melkveebezetting 1,55, een wat kleinere jongveestapel dan gemiddeld en een meer intensieve varkenshouderij (gemiddeld 2,8 per ha tegen 1,6 op alle bedrijven). De gemiddelde bruto-opbrengst van deze bedrijven was f 643,60 en de ondernemersbeloning plus f 12,49 per ha. Het méérinkomen is dus f 26 per ha door een kostprijsverlaging van ruim 4 pCt.

Bij deze beide onderzoeken is de rationaliteit van het voedergebruik en de wijze van werken buiten beschouwing gelaten wegens gebrek aan gegevens. De genoemde resultaten zijn dus nog aan de lage kant.

Op Noord-Bevelandse akkerbouwbedrijven was de bruto-opbrengst gemiddeld ca. f 498 per ha en de ondernemersbeloning ca. f 162 per ha. Op de rationeel georganiseerde bedrijven (ca. 45 pCt. van het totaal van 75) was de bruto-opbrengst gemiddeld ca. f 505 per ha en de ondernemersbeloning ca. f 184 per ha. De méérinkomen voor den boer bedroegen dus ca. f 22 per ha door een kostprijsverlaging van ongeveer 6 pCt. Ook hier is de wijze van werken, vooral op akkerbouwbedrijven een factor van grote betekenis, buiten beschouwing gelaten. Het genoemde resultaat is dus eveneens nog te laag.

Bij de Veenkoloniale akkerbouwbedrijven was de bruto-opbrengst gemiddeld f 346,62 per ha en de ondernemersbeloning f 55,16 per ha. Op de rationele bedrijven (ca. 13 pCt. van het totaal van 226) met een economisch gebruik van paarden en mensen en volledig benutten van de mogelijkheden tot goedkope veehouderij was de bruto-opbrengst gemiddeld f 360,67 en de ondernemers-

beloning f 86,83 per ha. Dus een verhoging van het inkomen van den boer met ruim f 33 per ha door een kostprijsverlaging van bijna 10 pCt. Bij dit onderzoek zijn alle in aanmerking komende factoren betrokken, zodat het verkregen resultaat als volledig mag worden beschouwd.

Voor de zandbedrijven in Overijssel was de gemiddelde bruto-opbrengst f 346,61 per ha en de ondernemersbeloning f 23,23 per ha. De bedrijven met de rationeel gebleken bouwland-graslandverhouding, melkvee-; varkens- en pluimveebezetting (ca. 7 pCt. van het totaal van 3.529) hadden een gemiddelde bruto-opbrengst van f 426,41 per ha en een ondernemersbeloning van f 41 per ha door een kostprijsverlaging van 8 pCt. De kwesties van de wijze van werken, het bouwplan en de jongveestapel moesten hier door een te gering aantal boekhoudende bedrijven buiten beschouwing worden gelaten en het te bereiken voordeel is dus in feite nog groter. Dit klopt met de eerder uitgesproken opvatting, dat op bedrijven, waar akkerbouw en veeteelt naast elkaar in belangrijke mate voorkomen, door de combinatie van beider rationalisatiemogelijkheden de te behalen voordelen aanzienlijk groter zijn dan bij zuiver akkerbouw en zuiver veeteelt.

Bij een algemene beschouwing van de bovengenoemde cijfers mag dus worden gezegd, dat door de hier beschreven vorm van bedrijfsrationalisatie een verhoging van het inkomen van den boer kan worden bereikt van zeker f 30 à f 50 per ha (afhankelijk van het bedrijfstype en gemeten naar de waardemaatstaf van 1939/1940), overeenkomende met een kostprijsdaling voor de totale productie van 5 à 10 pCt. Deze cijfers hebben dus uitsluitend betrekking op rationalisatie door een betere organisatie van de bedrijfsvoering bij de bestaande toestand ten aanzien van technische en wetenschappelijke rationalisatiemogelijkheden.

Iedere besparing en iedere opbrengstverhoging, die met de in het begin genoemde (cultuur-)technische en wetenschappelijke rationalisatiemiddelen kan worden bereikt, verschaft dus nog extra voordeel boven de hier gestelde bedragen en percentages. M.a.w. wanneer er een werkelijk algemene bedrijfsrationalisatie zou worden uitgevoerd, niet alleen op bedrijfsonderdelen, maar ook op de bedrijfsvoering als geheel, dan is er, naar de verhoudingen van 1939 gerekend, een stijging van het gemiddeld bedrijfsoverschot mogelijk van zeker f 50 per ha overeenkomende met een daling van de gemiddelde kostprijs voor de totale productie van minstens 10 pCt.

Dit zijn gemiddelde cijfers. Er zijn dus bedrijven, waar het te behalen voordeel kleiner is, naarmate hun bestaande bedrijfsvoering meer met de standaardbedrijfsvoering overeenkomt, tot f 0 en 0 pCt. toe voor de bedrijven, waar op dit punt reeds volledige overeenkomst bestaat. Aan de andere kant zijn er dus ook bedrijven, waar het te behalen voordeel nog aanzienlijk groter is, wellicht tot f 100 per ha, resp. 20 pCt. toe.

De veranderingen, die sinds 1939 hebben plaatsgehad, wettigen de veronderstelling, dat deze bedragen thans zeker niet lager zullen zijn.

In bovenstaande het is het vraagstuk der bedrijfsrationalisatie behandeld als was het een volkomen zelfstandige aangelegenheid. Dit is echter allerminst het geval. Er bestaat een zeer nauw en wederkerig verband tussen de mogelijkheden tot bedrijfsrationalisatie enerzijds en de ontwikkeling der productie- (c.q. consumptie-) en prijsverhoudingen anderzijds. Daarover in een volgend artikel.

Dr Ir A. W. G. KOPPEJAN.

TENDENTIES IN HET LEVENSVZERKERINGBEDRIJF TIJDENS DE OORLOG.

HET VERSLAG DER VERZEKERINGSKAMER OVER 1944.

Onlangs wijdde Mr J. N. van Woerkom in dit tijdschrift enige beschouwingen aan het levensverzekering-bedrijf sedert de bevrijding¹⁾. Een deel van de technische veranderingen, die zich na de oorlog hebben voltrokken en die in dit artikel worden gereleveerd, vinden hun oorsprong in de ontwikkeling gedurende de oorlogsjaren, zodat het van belang is deze ontwikkeling nader te bezien. Het onlangs verschenen verslag van de Verzekering-kamer over het jaar 1944 geeft daartoe de gelegenheid, omdat daarmede feitelijk de oorlogsperiode wordt afgesloten, want de maanden tusschen 31 December 1944 en 5 Mei 1945 stonden dermate sterk onder de invloed van de nood, waarin ons volk verkeerde, dat vrijwel het gehele bedrijfsleven en zeker het levensverzekeringbedrijf tot stilstand was gekomen.

Bij de bestudering van het verslag over 1944 dient men niet te vergeten, dat ook de laatste drie maanden van dat jaar beheerst werden door de oorlogsomstandigheden en door het feit, dat het Zuidelijke deel van ons land onbereikbaar was. Nieuwe verzekeringen werden toen bijna niet gesloten en het merendeel van de in behandeling zijnde dossiers verhuisde naar de steeds groeiende stapel, die het etiket droeg: „Uitstellen tot na de oorlog”. En toch was 1944 een topjaar, dat op vele punten uitstak boven voorafgaande jaren; daarom wordt hier uitvoeriger dan anders aandacht besteed aan het verslag. Bovendien zullen ook vergelijkingen gemaakt worden tussen de gehele bezettingsperiode en de gegevens uit vooroorlogse verslagen.

De stand van de portefeuille van verzekeringen.

De productie van alle in Nederland gevestigde levensverzekeringmaatschappijen tezamen bedroeg in 1944 meer dan één milliard gulden. Alleen 1943 bracht een iets hogere productie, terwijl van alle voorafgaande jaren slechts 1942 eveneens de tien cijfers wist te bereiken. Voor de oorlog kwam de curve bij uitzondering boven de 500 miljoen-lijn; 1938 werd met 660 miljoen een jaar van ongekende hoogte genoemd.

De gemiddelde productie van de oorlogsjaren (waartoe hier en in het navolgende gemakshalve ook 1940 wordt gerekend) bedroeg bijna 850 miljoen, het gemiddelde van de jaren tussen 1929 en 1940 was iets meer dan de helft van dit cijfer.

De productie bracht weinig wijziging in de verhouding tussen de drie groepen, die de Verzekeringkamer in haar verslagen onderscheidt: kapitaal-, rente- en volksverzekering, maar wel kwam er een grondige verandering in de wijze van financiering.

Premiën kunnen in termijnen worden betaald, maar ook ineens, in dit laatste geval spreekt men van koopsommen. Het gemiddelde van de laatste tien jaren voor de oorlog laat zien, dat ongeveer een vierde van het totale premie-inkomen (dus termijnpremiën plus koopsommen) bestond uit premieën ineens, drie vierde uit termijnpremiën. Het gemiddelde van de oorlogsjaren wijst uit, dat de koopsommen de helft zijn gaan uitmaken van het totale inkomen. In 1940 werd aan koopsommen het vrij normale bedrag van 25 miljoen ontvangen; dit bedrag steeg ieder volgend jaar tot 176 miljoen in 1944.

Ongetwijfeld zit er in deze koopsommen geld, dat op onoorbare wijze was verkregen; de fiscus heeft er — door middel van de maatregelen, die bij de geldsanering zijn getroffen — de hand op kunnen leggen. Maar het belangrijkste deel kwam toch beschikbaar door de grotere

gedruimte en door het steeds beperkter worden van de mogelijkheden op de beleggingsmarkt. Vooral de bedrijven hebben enorme bedragen geïnvesteerd in pensioenregelingen voor hun personeel, daarbij gesteund door de belastingvoorschriften, die in dit opzicht vrijgevig waren. De back-service kon ten laste van de winst gebracht worden, dikwijls met terugwerkende kracht tot een reeds afgesloten boekjaar, zonder dat de fiscus er zijn tol over hief.

Het is te betreuren, dat het verslag van de Verzekeringkamer geen indicatie geeft van de op collectieve basis tot stand gekomen verzekeringen. Er is immers een principieel verschil tussen de productie van individuele en collectieve contracten, terwijl bovendien — zou het groepsverzekeringsdeel van de gehele portefeuille worden aangegeven — een inzicht kon worden verkregen van de grootte van de belangen der pensioenfondsen, die hun risico's hebben overgedragen. Bij het maken van een dergelijk onderscheid zou waarschijnlijk blijken, dat een groot deel van de ontvangen koopsommen ten goede is gekomen aan voorzieningen, die werkgevers voor hun personeel hebben getroffen.

Naast de productie is voor de beoordeling van de gehele portefeuille ook het verval van belang. Onderscheiden wordt verval door normale oorzaken (overlijden en afloop) en verval door abnormale oorzaken (wijziging der verzekering, afkoop en wanbetaling). Het *normale verval* neemt toe, doordat het totaal der gesloten verzekeringen in de loop der jaren is toegenomen. Bovendien brengt het verouderen van de portefeuille een stijging van het verval door normale oorzaken met zich mede; het gemiddelde levensverzekeringcontract heeft een duur van circa 30 jaren, zodat de ontwikkeling, die na de eerste wereldoorlog heeft plaatsgehad, zich nu gaat manifesteren in het verval. Dat ook de sterfte onder andere invloeden heeft gestaan dan normaal is duidelijk; hierop zal in het onderstaande nader worden ingegaan. Overlijden en expiratie van de verzekering nemen geleidelijk toe; in 1944 was het totaal voor het eerst meer dan f 100 miljoen.

Meer fluctuerend is het *abnormale verval*, omdat hier subjectieve overwegingen een rol gaan spelen. Dit blijkt duidelijk uit het verval door wijziging van de verzekering. Gedurende de oorlogsjaren bleef het in geld uitgedrukte bedrag van de gewijzigde verzekeringen meestal beneden het vroegere peil; in verhouding tot het totale verzekerde bedrag was een daling waar te nemen. Maar in 1944 was het bedrag nog geen 70 pCt. van het gemiddelde der voorafgaande jaren, waaraan de Verzekeringkamer de conclusie verbindt, dat dit ongetwijfeld verband houdt met het geringe contact, dat er in dat jaar bestond tussen verzekeraar en verzekerde.

Ook het verval door afkoop bleef gedurende de oorlog belangrijk beneden het vooroorlogse peil. In de laatste jaren vóór Mei 1940 werd gemiddeld f 95 miljoen per jaar afgekocht, tijdens de oorlogsjaren was dit gemiddelde f 62 miljoen. In dit laatste cijfer is begrepen de afkoop als gevolg van het feit, dat polissen van Joodse verzekeringnemers moesten worden geliquideerd. In 1941 en 1942 werd per jaar f 50 miljoen afgekocht, in 1943 (het jaar van afkondiging van de desbetreffende verordening: 11 Juni) steeg het afkoopbedrag tot f 71 miljoen en in 1944 werd f 55 miljoen afgekocht. Uit het cijfer voor 1943 blijkt, dat vele afkopen snel zijn afgehandeld, maar ook in 1944 hadden nog liquidaties op grond van deze verordening plaats: bij een aantal maatschappijen was het afgekochte bedrag over 1944 hoger dan in het voorafgaande jaar. Hier werd dus de uitvoering van de door de bezettende macht opgelegde bepalingen getraineed; helaas duurde de oorlog echter voort, zodat een verder tegenhouden té gevaarlijk werd. Dat zelfs met inbegrip van deze geforceerde afkoop het totale bedrag soms maar de helft was van het voor de oorlog normale cijfer,

¹⁾ Mr. J. N. van Woerkom: „Het levensverzekeringbedrijf sedert de bevrijding”, in „Economisch-Statistische Berichten” van 5 Februari jl., blz. 104.

bewijst wel, dat de animo tot realiseren van het bij de maatschappij gespaarde bedrag gering was. De geldruimte heeft ook hier haar invloed doen gelden.

Hetzelfde beeld ziet men bij verval door wanbetaling. Verviel op deze wijze voor de oorlog per jaar ongeveer f 100 miljoen, tijdens de bezetting kwam het jaarbedrag niet veel boven f 50 miljoen uit.

Het totale verval door niet aan het bedrijf inhaerente oorzaken was in de oorlogsjaren in verhouding tot vroeger gering; nog gunstiger was het verloop van het percentage van de gehele portefeuille, dat op deze wijze voor en tijdens de oorlog verviel. Pas jaren na de oorlog zullen wij misschien kunnen constateren, of deze tendens alleen veroorzaakt werd door de geldruimte, dan wel of er ook andere factoren een rol hebben gespeeld, factoren, die een meer blijvende werking hebben.

Het totale verzekerde bedrag.

De resultante van productie en verval, gevoegd bij de stand van verzekeringen aan het begin van het verslagjaar, geeft het verzekerde bedrag per 31 December. Ultimo 1944 was het totale verzekerde bedrag bijna f 8 milliard. Dit cijfer ontwikkelde zich in de loop der jaren als volgt: 1922 (het eerste door de Verzekeringskamer gepubliceerde gegeven) 2 milliard,

1929 3 milliard,
1936 4 milliard,
1940 5 milliard,
1942 6 milliard,
1943 7 milliard en
1944 8 milliard.

Uit deze afgeronde cijfers blijkt duidelijk, welk een grote vlucht het levensverzekeringbedrijf in de oorlog heeft genomen.

De totale portefeuille wordt verdeeld in kapitaal-, rente- en volksverzekeringen. Einde 1944 was de verdeling: K.V. 49 pCt., R.V. 33 pCt. en V.V. 18 pCt. In 1933 was deze verdeling resp. 56 pCt., 19 pCt. en 25 pCt. De groei van de volksverzekeringen is dus naar verhouding geringer geweest dan die der „grote verzekeringen”; in deze laatste groep heeft een verschuiving plaats gehad van kapitaal naar rente. Waarschijnlijk is het vooral de activiteit op het gebied der collectieve verzekeringen (die vrijwel steeds uit rentecontracten bestaan) geweest, die deze verschuiving veroorzaakt heeft.

Naast de (uitgestelde of dadelijk ingaande) lijfrenten kent de levensverzekeringmaatschappij ook de invaliditeitsrente, een vorm van verzekering, die alleen in combinatie met andere verzekeringen wordt gesloten. De som van de invaliditeitsrenten steekt ongunstig af tegen het totale verzekerde bedrag, nog niet 1 pro mille van het totaal staat op rekening van de invaliditeitsverzekering. De Verzekeringskamer trekt in het verslag een vergelijking met Zwitserland, waar de verhouding geheel anders is. De oorzaak van het verhoudingsgewijze lage bedrag in ons land zal voornamelijk wel gelegen zijn in het feit, dat de meeste maatschappijen dit risico niet of niet gaarne dekken. Doet men het wel, dan wordt de productie op dit gebied zeker niet gestimuleerd, reclame wordt er niet mede gemaakt en provisie aan buitendienst of agenten wordt er niet of vrijwel niet over uitgekeerd. Deze situatie is te betreuren, omdat juist de invaliditeitsdekking voor ons volk zo belangrijk is; een verdere ontwikkeling in deze richting moge misschien commercieel niet zo aantrekkelijk zijn (al wijzen de cijfers dit zeker niet uit), sociaal is zij volkomen verantwoord. Hebben de levensverzekeringmaatschappijen ook op dit terrein niet een taak?

De sterfte.

Op grond van sterftetafels wordt berekend, welke sterfte kan worden verwacht, en tegenover deze berekende sterfte staat de in feite geconstateerde. Bij de bestudering

van het verslag over 1944 dient men zich in dit verband te realiseren, dat gedurende het laatste deel van het jaar de verbindingen waren verbroken en dus overlijdensgevallen in het bevrijde gebied en later ook in andere moeilijk bereikbare delen van ons land, niet aan de maatschappij konden worden doorgegeven. De waargenomen sterfte over 1944 geeft dus niet een volkomen juist beeld van de werkelijkheid.

De vergelijking van theoretische en geconstateerde sterfte voert tot de conclusie, dat er ook in 1944 een „ondersterfte” is geweest, dat wil zeggen, dat het aantal overlijdensgevallen onder de verzekerden geringer is geweest dan op grond van de sterftetafels werd verwacht. Toch is er een belangrijke stijging in het relatieve cijfer te constateren, een stijging, die reeds in 1942 begon, in het volgende jaar met kracht doorzette en in het laatste jaar het voorafgaande nog overtrof. Vooral in de leeftijdsgroepen beneden de 50 jaar was deze stijging zeer belangrijk.

In de periode 1935 tot en met 1939 was de sterfte 79 pCt. van de berekende; bij gebruik van dezelfde tafel was dit percentage in de oorlogsjaren 87 pCt. Deze stijging wordt uitsluitend veroorzaakt door moleststerfgevallen, want als deze worden geëxtraheerd, is de afwijking in de bezettingstijd 78 pCt., dus zelfs nog iets lager dan voor de oorlog. Gedurende de waarnemingsjaren 1940 tot en met 1944 kwam 10 pCt. van de waargenomen sterfgevallen voort uit molestoorzaken; in 1944 was dit percentage 17½ pCt.

Geldt voor de productie, dat het verslag over 1944 de oorlog afsluit, voor de sterfte is dit zeker niet het geval. Ook na Mei 1945 deden zich nog sterfgevallen voor, die op rekening van de oorlog geschreven dienen te worden, al zijn het dan niet oorzaken, die direct uit krijgs-handelingen voortspuiten. Maar deze gevallen zijn ook niet begrepen in het cijfer, dat de moleststerfte weergeeft, zodat moet worden verwacht, dat in latere verslagen de werkelijke sterfte dichter bij de berekende zal komen.

Sterfteverliezen, die in Indië zijn geleden, zullen eveneens pas in de naoorlogse verslagen kunnen worden vermeld, terwijl de verzekerden, die niet uit gevangenschap zijn teruggekeerd, ook pas na de wapenstilstand ter kennis van de maatschappijen konden komen. De cijfers over de beide laatste jaren zullen hierdoor ongetwijfeld worden beïnvloed.

Mr van Woerkom, die bij de samenstelling van zijn vorenvermeld artikel ook gegevens van 1945 en enkele cijfers over 1946 te zijner beschikking had, komt in dit verband tot de volgende conclusie:

„In verschillende gevallen bleek de waargenomen sterfte uit te komen boven de berekende. Het is echter de vraag, of hierin aanleiding zal zijn gelegen de grondslagen, waarop de sterfte is berekend, te herzien. De gezondheidstoestand in ons land beweegt zich reeds weer in stijgende lijn, hetgeen zijn invloed op de levensduur niet zal missen. De bewering, dat het levensverzekeringbedrijf bij de sterfteberekening nog steeds aan de veilige kant is, lijkt niet te houden”.

Reserve en rente.

De contante waarde van de toekomstige verplichtingen verminderd met de contante waarde van de toekomstige rechten (de premieën), geeft als resultaat de wiskundige reserve of premiereserve. Daarnaast kennen de maatschappijen de extra reserve.

In 1944 overschreed het totale bedrag van de wiskundige reserve voor het eerst de f 2 milliard-grens, twaalf jaren nadat het eerste milliard werd volgemaakt. De in de laatste jaren ontvangen koopsomden hebben tot deze stijging wel de voornaamste stoot gegeven.

De andere reserves bedroegen ruim f 100 miljoen, een bedrag, dat slechts weinig hoger ligt dan het peil van vele vooroorlogse jaren.

De gemiddelde rente, die uit de beleggingen van de premiereserve voortvloeide, bedroeg in 1944 slechts 3,43 pCt.; precies 1 pCt. lager dan de gemiddelde rente, die in 1937 werd gekweekt. Hiertegenover wordt de gemiddelde rentevoet van de premiereserve gesteld, in 1944 3,41 pCt. De marge in de rentevoet bedroeg in dit jaar dus slechts 0,02 pCt.!

Zoals bij het bespreken van de beleggingen tot uiting zal komen, is de lage gekweekte rente voor een groot deel het gevolg van de tijdsomstandigheden: er werden veel grotere kassaldi aangehouden dan in normale tijden gebruikelijk was.

Toch is ook de gemiddelde rentevoet van de premiereserve ad 3,41 pCt., in het licht van de huidige situatie bezien, aan de hoge kant. Verslagen over 1945 tonen aan, dat de tendens bestaat, deze rentevoet, die dus wordt gebruikt bij de berekening van de wiskundige reserve, te verlagen. Globaal genomen mag worden verondersteld, dat ten minste de gehele extra reserve nodig zou zijn, wil men de rentevoet terugbrengen tot 3 pCt.

De Verzekeringskamer tekent hierbij aan: „Ondanks de geringe marge in de rentevoet is er ook in 1944 nog een behoorlijke overrente gekweekt, aangezien het bedrag der beleggingen groter is dan het bedrag der wiskundige reserve. Voor het ogenblik is de totale toestand nog bevredigend; voor de toekomst mag men echter niet bij voorbaat rekenen op de rente der extra reserve en moet men dus uitsluitend letten op de gemiddelde percentages der gekweekte en benodigde rente”.

De naoorlogse ontwikkeling bewijst, dat de toekomst van 1944 ten aanzien van de rente inderdaad uiterst zorgelijk was, hetgeen juist voor het levensverzekeringbedrijf — waarin de rentefactor een zo gewichtige rol speelt — een weinig aantrekkelijke situatie is.

De beleggingen.

Bracht de oorlog een stijging van het te beleggen bedrag met zich, een ander gevolg was de vergroting van de beleggingsmoeilijkheden. Reeds spoedig na Mei 1940 werd het verbod tot het verstreken van hypotheken afgekondigd, terwijl aanschaffing van onroerend goed praktisch onmogelijk werd. De twee wegen, die bleven openstaan, waren staatsobligaties en „andere beleggingen”, voornamelijk bestaande uit schatkistpromessen. Maar in 1944 vielen de staatsobligaties vrijwel geheel uit; er werd geen nieuwe staatslening uitgegeven, het aanbod op de beurs was gering en schatkistpromessen kon en wilde men evenmin in onbeperkte mate aanschaffen. Het percentage „andere beleggingen” steeg tot ongekende hoogte en bestond nu voornamelijk uit banksaldi. Ongeveer 2 pCt. der totale beleggingen kwam vroeger onder dit hoofd voor, in 1944 19 pCt. (d.i. bijna f 400 miljoen).

Het belang van de maatschappijen bij het overheidscrediet nam toe en bedroeg ultimo 1944 67 pCt. (d.i. f 1,4 milliard) van de totale beleggingen, meer dan het dubbele van het percentage vlak voor de oorlog.

Na deze cijfers laat de Verzekeringskamer de interessante opmerking volgen: „Hoewel in de toekomst het levensverzekeringbedrijf in verband met de wederopbouw een belangrijk steunpunt voor het overheidscrediet zal zijn, zal anderzijds de enigermate eenzijdige tendenz, welke de beleggingen uit een oogpunt van verdeling hebben, ten volle onze aandacht moeten hebben”.

Men kan zich hierbij afvragen, of deze grote reserve alleen een steunpunt voor de Overheid moet zijn; het is immers juist het bedrijfsleven geweest, dat belangrijk heeft bijgedragen tot het vormen van deze reserve; en dient thans aan dit bedrijfsleven niet de mogelijkheid te worden gegeven op een of andere wijze — bij de financiering van zijn wederopbouw — gebruik te maken van deze fondsen? Het is duidelijk, dat er gegronde bezwaren tegen bestaan, indien een enkele maatschappij zich in belangrijke mate zou gaan interesseren bij een bepaald bedrijf; er zijn

echter ongetwijfeld wegen te vinden om het levensverzekeringbedrijf als geheel deel te doen nemen aan nieuwe investaties in bijvoorbeeld onze industrieën. Het behoort niet tot het terrein van de Verzekeringskamer in dit opzicht richtlijnen te geven; het bedrijf zelf zal een weg moeten vinden.

Een vingerwijzing in deze richting mag reeds worden gezien in het feit, dat de maatschappijen voor ruim f 14 miljoen hebben deelgenomen in de Maatschappij tot Financiering van het Nationaal Herstel; pas na vele jaren zal echter kunnen worden geconstateerd, of het economische herstel van ons land inderdaad krachtig werd gesteund door de institutionele beleggers.

De kosten.

Het behoeft geen betoog, dat bij een grote uitbreiding van de portefeuille ook de kosten stegen. In 1944 was het totaal der onkosten f 47 miljoen. Maar dit bedrag zegt weinig; men dient het te zien in verband met de productie en met de ontvangen jaarpremie. Daarom worden de eerste onkosten vergeleken met de netto productie en de doorlopende onkosten met de bruto jaarpremie. Deze percentages zijn vrijwel gelijk aan die van voor de oorlog; verhoudingsgewijze is er dus geen stijging waar te nemen.

In de premie, die wordt gevraagd, is een vaste opslag voor de kosten berekend en tussen deze beschikbare opslag en de werkelijke onkosten is een zekere marge, dus ongeveer hetzelfde beeld als bij de sterfte. Ook bij de onkosten is deze marge gunstig voor de maatschappijen: de onkostenopslag van de premie is hoger dan de werkelijk gemaakte onkosten en het verschil is in de oorlogsjaren zelfs nog iets groter geweest dan voor die tijd.

De economische betekenis van het levensverzekeringbedrijf.

Het verslag van de Verzekeringskamer bevat niet uitsluitend cijfers. Het geeft daarnaast ook — het zal uit het voorgaande duidelijk zijn gebleken — een uitleg en een vergelijking van de meest belangrijke gegevens. Legt men de verslagen van de laatste jaren naast die van de beginperiode, dan is de conclusie, dat deze beschouwingen steeds meer aan waarde hebben gewonnen.

Aan het verslag over 1944 is een nieuwe paragraaf toegevoegd en wel onder het hierboven aangegeven hoofd, een toevoeging, die waardering verdient en waarvan men hopen mag, dat zij in de toekomst niet alleen zal blijven gehandhaafd, maar ook zal worden uitgebreid.

Het blijkt, dat er ultimo 1944 per 1.000 inwoners 1.530 polissen van levensverzekering bestonden, van welk aantal echter meer dan 80 pCt. uit volksverzekeringen bestond. Maar het verzekerde bedrag per hoofd was f 800, een cijfer, dat gedurende de oorlog belangrijk is gestegen, indien men berekent, dat in 1940 f 550 per hoofd was verzekerd.

Vergeleken worden verder de ontvangen premien en koopsommen van de levensverzekeringmaatschappijen met de ontvangen inleggelden van de bij de Nederlandse Spaarbank Bond aangesloten spaarbanken en met die van de Rijkspostspaarbank. Met f 350 miljoen staat het levensverzekeringbedrijf hier bovenaan, tegenover f 310 miljoen R.P.S. en f 230 miljoen van de andere spaarbanken.

De wiskundige reserve van alle maatschappijen is het dubbele van het bedrag van inleg bij de R.P.S. en bijna het drievoud van de inleg bij de andere spaarbanken.

Overzien wij het geheel²⁾, dan blijkt in 1944 de productie enorm te zijn gestegen ten opzichte van voor de oorlog, terwijl het verval is verminderd. De normale sterfte bleef vrijwel gelijk, maar dit cijfer mag niet als geheel zuiver worden genomen, daar niet alle gegevens beschikbaar

²⁾ Door gebrek aan plaatsruimte moeten de spaarkassen en fondsen hier buiten beschouwing blijven.

waren. De rente gaf zorgen door een daling, met als gevolg, dat de veiligheidsmarge vrijwel tot nul terugliep. Beleggingsmoeilijkheden waren groot, waardoor belangrijke bedragen niet konden worden geïnvesteerd. De kosten bleven naar verhouding ongewijzigd.

Maar naast deze uit het verslag te constateren feiten zijn tijdens de oorlog de kiemen gelegd van de technische moeilijkheden, waarmede het bedrijf thans heeft te kampen. Tegenover deze lasten staan evenwel ook duidelijk aanwijsbare lusten en de verhouding daartussen is zodanig, dat mag worden vastgesteld, dat het levensverzekeringbedrijf vrijwel ongeschonden door de oorlog is heengekomen.

W. B. P. J. BLOKHUIS.

HET ARBEIDSPROBLEEM IN DE PROVINCIE DRENTHE ¹⁾.

Het is reeds algemeen bekend, dat het Drenthe van vroeger niet meer het huidige Drenthe is. De vestiging van een aantal bedrijven en de dagelijks daarvoor toenemende belangstelling heeft veler aandacht op deze provincie gevestigd. Het is om deze reden, dat wij willen nagaan, in hoeverre na het jaar 1930 zich deze wijziging heeft voltrokken, welke factoren daarop van invloed zijn geweest, in welk opzicht het arbeidsprobleem daardoor is beïnvloed geworden en welke de omstandigheden zijn, waarin Drenthe zich thans met betrekking tot deze vraagstukken bevindt.

Industriële vestigingen na 1930.

Uit onderstaand overzicht blijkt, hoeveel industrieën zich na 1930 in de diverse gemeenten hebben gevestigd.

Gemeente	Aantal ondernemingen	Aantal daarin werkzaam zijnde mannen	Idem vrouwen
Anloo	1	18	—
Assen	15	103	22
Beilen	2	40	10
Borger	2	15	20
Emmen	10	106	437
Gieten	1	6	—
Hoogeveen	13	416	78
Meppel	10	235	40
Odoorn	1	—	15
Roden	1	12	—
Sleen	1	—	3
Schoonebeek	1	500	—
Smilde	1	20	—
Totaal	59	1.471	625

De eerste indruk, welke deze cijfers in ons wakker roepen, is een gevoel van teleurstelling. Wij hadden hogere aantallen verwacht. Evenwel mag niet worden vergeten, dat verschillende ondernemingen nog in hun beginstadium zijn. Het aantal mannen, werkzaam in Schoonebeek, heeft betrekking op de werkzaamheden der B.P.M. en wel in deze zin, dat ondernemingen, die voor de B.P.M. bepaalde tijdelijke werkzaamheden uitvoeren (Utrechtse Wegenbouw o.a.) daaronder begrepen zijn. Wij doen verstandig de gemeente Schoonebeek, voor wat de B.P.M. aangaat, dan ook buiten onze beschouwingen te houden.

De gemeenten, waarin van een min of meer belangrijke toenemende industriële bedrijvigheid kan worden gesproken, zijn de gemeenten Assen, Emmen, Hoogeveen en Meppel. Merkwaardig is de verhouding tussen het aantal tewerkgestelde mannen en vrouwen.

Hoogeveen staat er gunstiger voor dan Emmen. Andere verschillen hebben betrekking op de aard der vestiging. In Hoogeveen tellen wij vijf carrosserie- en timmerfabrieken, een tweetal metaalfabrieken, een margarine- en een conservenfabriek, een rubber-, een matrassen-, een koffer- en een overhemdenfabriek. In Emmen is de

situatie geheel anders. Wij tellen daar vier ondernemingen op het terrein der textiel- en confectienijverheid, in welke ondernemingen nagenoeg uitsluitend vrouwelijke arbeidskrachten werkzaam zijn. Voorts een cartonnage- en een conservenfabriek, een waterleidingmaatschappij, een groentenzouterij en een tweetal ondernemingen in de metaalnijverheid, w.o. één, die eveneens uitsluitend met vrouwelijke arbeidskrachten werkt.

Het aantal ondernemingen in Assen heeft betrekking op vier ondernemingen in de bouwnijverheid, zes timmer- en carrosseriefabrieken, twee ondernemingen in de metaalnijverheid, twee confectiefabrieken en één pharmaceutische fabriek, welke nog in het begin harer ontwikkeling is. In Meppel tellen wij twee drukkerijen, twee confectiefabrieken, drie ondernemingen in de metaalnijverheid, een carrosseriefabriek, een lederfabriek en een vleeswarenfabriek.

De ondernemingen, welke zich in de andere gemeenten hebben gevestigd, hebben betrekking op een klompenfabriek in Roden, een reparatiebedrijf van landbouwwerktuigen in Anloo, Borger, Gieten en Odoorn, een cartonnagefabriek in Borger, een confectiefabriek en het V.A.M.-bedrijf (verwerking van straatvuilnis tot compost) in Beilen, en een klein confectiebedrijf in Sleen.

Oorzaken van vestiging.

Wanneer wordt nagegaan, welke de oorzaken zijn van de vestiging van meergenoemde ondernemingen, dan blijkt, dat t.o.v. de gemeenten Assen, Beilen, Borger, Emmen en Hoogeveen het arbeidersvraagstuk in meerdere of mindere mate van invloed is geweest. Voor Emmen geldt de aanwezigheid van een groot aantal beschikbare arbeidskrachten als de factor, waar het op aankomt.

Voor Hoogeveen, Assen en Borger is de factor arbeid één van de omstandigheden, terwijl in Beilen de afwezigheid van industrie, waar meisjes werkten, de reden was, dat aldaar een onderneming werd gevestigd. Bij alle overige vestigingen zijn de oorzaken: overplaatsing wegens oorlogsgeweld, ontwikkeling uit bestaand ambacht (van landbouwsmid tot fabriek van landbouwwerktuigen), dringende plaatselijke behoefte (klompenindustrie, metaalbedrijven), nabijgelegen afzetgebied (compost naar de voormalige veenkolonien), aanwezigheid van grondstoffen (tuinbouw te Hoogeveen — conservenfabriek), gunstige ligging (Hoogeveen voor alle ondernemingen, Borger ten behoeve van de cartonnagefabriek), e.d.

Hieruit blijkt dus, dat het arbeidersvraagstuk op de industriële ontwikkeling slechts van bescheiden invloed is geweest. Alleen de gemeenten Emmen, Hoogeveen, Borger, Beilen en Assen kunnen in dit verband worden genoemd en dan kunnen wij nog Beilen en Borger als van geringe betekenis verwaarlozen. M.a.w., er zijn slechts drie gemeenten, waar de aanwezigheid van arbeidskrachten de aanleidende factor is geweest om ondernemingen te vestigen. En als bij deze gemeenten wordt gelet op de verhouding van het aantal mannelijke tot het aantal vrouwelijke arbeidskrachten, dan wordt de industrialisering van nog minder betekenis en moeten wij, gezien de periode van ruim 15 jaar, waarop ons overzicht betrekking heeft, niet alleen Assen, doch zelfs Emmen als van slechts geringe industrialisering blijk gevend uit een desbetreffend overzicht laten vervallen. De enige gemeente in de provincie Drenthe, waar de industrie uitbreiding heeft ondergaan en waarin het arbeidersvraagstuk met andere omstandigheden mede een rol heeft gespeeld, is derhalve de gemeente Hoogeveen, in welke gemeente ook de verhouding tussen mannelijke en vrouwelijke arbeidskrachten gunstig te noemen is.

Wanneer thans nagegaan zal worden, in hoeverre het arbeidsprobleem door deze industrialisering is beïnvloed geworden, dan staat het antwoord daarop reeds bijvoorbeeld vast, nl., dat zulks alleen ten aanzien van Hoogeveen het geval zal kunnen zijn.

¹⁾ De gegevens voor dit artikel zijn voor het merendeel verkregen van de Gewestelijke Arbeidsbureaux Emmen en Meppel en de daaronder ressorterende bijkantoren te Assen, Beilen, Borger, Coevorden, Hoogeveen en Vries.

GEMEENTE	5/1-'46			6/4-'46			6/7-'46			5/10-'46		
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c
toeneming bevolking 1920 = 100												
Anloo	114,7	—	—	3	—	—	2	—	—	2	—	—
Assen	125,8	152	2	117	180	1	162	240	—	203	20	—
Beilen	152,4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Borger	106,4	95	49	—	22	1	22	26	25	—	—	—
Coevorden	116,9	195	133	51	40	2	32	37	—	26	9	—
Dalen	115,4	4	3	1	9	—	8	7	—	5	1	—
Diever	120,3	1	—	—	8	—	7	2	—	2	—	—
Dwingelo	120,3	2	—	—	8	—	8	9	—	9	—	—
Eelde	139,5	—	—	—	34	—	34	25	—	25	—	—
Emmen	125,5	3.340	3.061	221	373	—	215	168	71	65	55	—
Gasselte	113,6	201	14	172	2	—	—	—	—	—	—	—
Gieten	110,8	16	3	8	—	—	—	—	—	—	—	—
Gavelte	111,3	12	—	11	12	—	12	15	—	14	1	—
Hoogeveen	138,4	30	7	23	28	—	26	1	1	—	—	—
Meppel	122,2	45	4	33	59	—	56	77	—	67	45	—
Norg	114,5	—	—	—	1	—	1	1	—	1	—	—
Nijeveen	112,6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Odoorn	105,4	454	449	—	103	—	100	40	6	24	1	—
Oosterhesselen	143,8	4	1	1	2	—	1	1	—	—	—	—
Peize	123,7	—	—	—	11	—	11	10	—	10	—	—
Roden	139,6	8	8	—	23	—	23	28	—	28	—	—
Rolde	142,7	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—
Ruinen	127,9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ruinerwold	110,4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Schoonebeek	137,2	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—
Sleen	111,7	121	96	—	36	—	36	5	1	3	—	—
Smilde	105,6	93	—	93	48	—	48	41	—	35	—	—
Vledder	89,9	32	—	32	36	—	36	8	—	8	—	—
Vries	127,6	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	—
Westerbork	399,1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
De Wijk	118,1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zuidlaren	161	4	—	4	2	—	2	2	—	2	—	—
Zuidwolde	131	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—
Zweelo	139,5	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—

a = geheel werkloos + D.U.W., D.L.H. en overbrugging. b = overbruggingsuitkering. c = D.U.W. + D.L.H.

Het arbeidsprobleem.

De werkloosheidsstatistiek geeft voor Drenthe in het jaar 1946 per 5/3, 6/4 en 5/10 de volgende aantallen bij de Gewestelijke Arbeidsbureaux en hun bijkantoren ingeschreven werklozen te zien.

Betrouwbare cijfers omtrent het aantal werklozen van vóór 1940 zijn niet te verkrijgen. Slechts cijfers van een bescheiden aantal gemeenten zijn beschikbaar. Waren de cijfers er geweest, dan zou de vergelijking met 1946 toch mank gaan, omdat in de jaren 1930 tot 1939 de bekende abnormale werkloosheid heeft geheerst. Nodig zou derhalve zijn om van de werkloosheid, welke gevolg was van de toenmalige oorzaken, te abstraheren. Alleen in dat geval kan een vergelijking voeren tot een eventuele conclusie, of industrialisering een factor is geweest, die de werkloosheid heeft doen minderen. Inmiddels is deze vraag op grond van de lage cijfers reeds ontkennend beantwoord.

Van belang zijn echter de werkloosheidscijfers van Emmen, Odoorn en Sleen.

	Bij de Gem. Arbeidsbureaux omgeschreven werklozen			waarvan in steun of werkverschaffing		
	Emmen	Odoorn	Sleen	Emmen	Odoorn	Sleen
1930	1.224	—	—	800	—	—
1931	1.797	—	277	1.200	166	99
1932	2.915	—	—	2.250	—	—
1933	4.207	663	360	3.000	345	160
1934	3.808	701	—	3.000	—	—
1935	3.812	917	—	3.050	—	—
1936	3.838	—	—	2.900	—	—
1937	3.596	1.076	—	2.950	—	—
1938	3.316	—	—	2.710	—	—
1939	2.996	638	163	1.250	481	137

De omstandigheid, dat deze gemeenten economisch eenzijdig zijn georiënteerd (veen), a.h.w. geheel op zichzelf staan, maakt, dat hier wel een vergelijking mogelijk is. En dan blijkt, dat de situatie even ernstig is als deze steeds is geweest. Genoemde drie gemeenten geven ook voor 1946 de grootste werkloosheid te zien. Daar, in de Z.O.-hoek van Drenthe ligt het probleem, een probleem, dat nog zal worden verscherpt, zodra de turfafgraving tot het verleden zal behoren. Men mag hier op een sterke toeneming der werkloosheid rekenen.

Wil men derhalve industrialiseren, dan komt, wanneer het zwaartepunt bij het arbeidsvraagstuk wordt gelegd, alleen dit gedeelte van Drenthe in aanmerking. Uit de hierboven vermelde cijfers, aangevende de toeneming der

bevolking, blijkt, dat er een gezonde groei is. De arbeidende bevolking is zeer meegaand, welwillend en bereid in de industrie te werken, al zal men de eerste tijd aan de straffe tucht en de fabrieksfluit moeten wennen. De arbeidswil en het kunnen zijn zeer groot. Reeds binnen een jaar na de bevrijding was de arbeidsproductiviteit weer op vooroorlogs peil. Er is een sterke familieband in de gezinnen, zodat emigratie alleen succes heeft, indien het gehele gezin kan verhuizen en dan liefst nog naar een streek, waar de Drenthse sfeer zo goed mogelijk wordt benaderd. Voorts valt op de zorg, die de kostwinners hebben voor hun gezin. Wanneer zij slechts in de gelegenheid worden gesteld het gezin een behoorlijk inkomen te verzekeren, dan zijn zij bereid moeilijke en onaangename werkzaamheden voor lief te nemen. De volksaard vooral van de typisch Drenthse arbeiders is afwachtend, doch wanneer eenmaal het vertrouwen is gewonnen, is de band zeer sterk. Men is trouw aan gemaakte afspraken. Er is grote plichtsbetrachting. Wat de bevolking betreft, die van elders zich hier heeft gevestigd (vele veenarbeiders zijn afkomstig uit Friesland en Groningen), kan worden opgemerkt, dat deze immigratengroep alle eigenschappen heeft, aan dergelijke groepen eigen, t.w. bewust, doortastend, gehard in de „struggle for life”. Overigens houde men in het oog, dat bij alle industrievestiging het plattelandskarakter van de streek niet mag worden aangetast.

Aan het bovenstaande dient nog een enkel feit te worden toegevoegd, nl., dat de hierboven verstrekte werkloosheidscijfers in zekere zin geflatteerd zijn, doordat een belangrijk aantal arbeiders werkzaam is op de zgn. boerenwerkobjecten, waarvan het aantal niet bekend is. Deze objecten, welke bestaan in ontginnings- en herontginningswerkzaamheden, vertonen de tendentie tijdelijk te zijn. Feitelijk is hier derhalve sprake van een min of meer verborgen werkloosheid. Op grond hiervan dienen de werkloosheidscijfers in het bijzonder in de gemeenten Hoogeveen en Beilen te worden verhoogd, doch deze aantallen zijn niet van die aard, dat de situatie hier ook maar enigszins te vergelijken zou zijn met die in de Z.O.-hoek van Drenthe.

Er zijn momenteel in Drenthe in totaal pl.m. 175 industriën met meer dan 10 arbeiders. In dit cijfer zijn ook de pl.m. 50 zuivelfabrieken begrepen. Een aantal, dat naar onze mening zeer zeker voor uitbreiding vat-

baar is. Aan verplaatsing van Drenthse arbeiders valt niet te denken. De industrie moet naar Drenthe komen en zich in het bijzonder interesseren voor Emmen en omgeving.

Mocht het zijn, dat de werkzaamheden der zgn. boerenobjecten een einde nemen, dan mag ook op Hoogeveen en Beilen als reservoirs van arbeidskrachten worden gewezen. Voor Hoogeveen zijn zelfs schattingen gemaakt van een 1.000-tal arbeiders, die op deze objecten plegen te werken. Voor Beilen is de schatting aanzienlijk lager. Voor Emmen wordt de situatie dan nog ernstiger, aangezien voor deze gemeente een schatting is gemaakt van ongeveer 2.000 man, die op meergenoemde objecten op dit moment werkzaam zijn.

Niet onvermeld mag blijven de activiteit, betoond door de Centrale Vereeniging voor den Opbouw van Drenthe, door welke vereniging ook het initiatief genomen is voor de oprichting van een Drenths Economisch-Technologisch Instituut te Assen.

Veel nuttig werk is door dit instituut reeds verricht, hetgeen een waardige voorzetting betekent van het werk van de N.E.T.O. (Noordelijke Economisch-Technologische Organisatie), die voorheen deze taak voor de drie Noordelijke provinciën verrichtte.

Drs W. v. d. MAST.

AANTEKENINGEN.

DE INVESTERINGEN DER VERENIGDE STATEN IN LATIJS-AMERIKA.

In het licht van de positie der Verenigde Staten als crediteurnatie is het van belang om na te gaan, op welke wijze de investeringen van dit land vóór de laatste wereldoorlog waren verdeeld. Daarbij blijkt, zoals uit een studie van Prof. Z. D. Lando naar voren komt ¹⁾, dat Latijns-Amerika van de „direct investments” ²⁾ der Verenigde Staten in 1940 bijna 40 pCt. voor zijn rekening nam. Onder Latijns-Amerika zijn te verstaan Zuid-Amerika, West-Indië en Midden-Amerika.

TABEL 1.

Directe investeringen van de Verenigde Staten in 1940.

	in miljoenen \$	in pCt.
Latijns-Amerika	2.771	39,8
Canada en New Foundland	2.193	30,2
Europa	1.420	20,4
Azië	422	6,0
Afrika	131	1,9
Austral-Azië	120	1,7
Totaal	6.967	100,0

In het totale bedrag ad \$ 2.771 miljoen, dat in Latijns-Amerika was geïnvesteerd, nam Zuid-Amerika met \$ 1.551 miljoen de belangrijkste plaats in (56 pCt.).

Dit grote aandeel van Zuid-Amerika dateert uit de periode tussen de beide wereldoorlogen, zoals de volgende tabel leert.

TABEL 2.

Directe investeringen der Verenigde Staten in Latijns-Amerika, 1914—1940.

	in miljoenen \$						
	1914	1919	1929	1936	1940	1940 op basis 1914 = 100	
Zuid-Amerika	323	665	1.548	1.466	1.551	480	
West-Indië	281	567	1.054	753	674	240	
Midden-Amerika	677	756	917	628	546	81	
Totaal	1.281	1.988	3.519	2.847	2.771	216	

De investeringen in Zuid-Amerika zijn tussen 1914 en 1940 dus bijna vervijfvoudigd. Dit moet hoofdzakelijk op rekening worden gesteld van de sterke uitbreiding van de petroleumproductie, vooral in Venezuela; voorts

¹⁾ Vgl. Z. D. Lando, U.S.A.'s Kapitalinvestering: Latinamerika, Kopenhagen 1946. Prof. Lando is verbonden aan het Export-instituut van de Handelshogeschool te Kopenhagen.

²⁾ Te onderscheiden van de „portfolio investments”, in hoofdzaak gevormd door deelnemingen in leningen aan openbare lichamen.

zijn de toeneming van de omvang der mijnexploitatie, de aanleg van openbare werken en de oprichting van industriële ondernemingen van betekenis geweest. Tijdens de depressie na 1929 zijn in dit gebied weliswaar verliezen geleden, maar ook vonden uitbreidingen en nieuwe oprichtingen plaats, zodat de cijfers voor Zuid-Amerika tussen 1929 en 1940 in totaal betrekkelijk weinig veranderingen hebben ondergaan.

Anders was dit in de beide andere delen van Latijns-Amerika, waar, vooral in het begin der dertiger jaren, ruim $\frac{1}{3}$ van de investeringen in West-Indië en ruim $\frac{2}{5}$ van die in Midden-Amerika moest worden afgeschreven; de nieuwe investeringen in dit gebied wogen hiertegen niet op.

Tabel 2 toont, dat alleen in Midden-Amerika de investeringen in 1940 een lager cijfer bedroegen dan in 1914; de reden hiervan is volgens Lando in hoofdzaak gelegen in de onteigeningen, waartoe Mexico is overgegaan.

Dat de totale waarde der investeringen in Latijns-Amerika tussen 1929 en 1940 met ongeveer 20 pCt. is gedaald, vindt, zoals van zelf spreekt, zijn oorzaak in de depressie, die gekenmerkt werd door een sterke daling van de grondstoffenprijzen; de betreffende landen (monocultures) werden hierdoor ernstig getroffen. De waarde-daling manifesteerde zich dan ook vooral in de sectoren landbouw en mijnbouw (incl. petroleumwinning). De waarde van de investeringen in de landbouwsector daalde van 1929 tot 1940 van \$ 817 miljoen tot \$ 359 miljoen (d. i. met ruim 56-pCt.), in de sector petroleum van \$ 617 miljoen tot \$ 572 miljoen, in de mijnbouwsector van \$ 732 miljoen tot \$ 512 miljoen.

De geografische spreiding der investeringen.

De directe investeringen der Verenigde Staten in Latijns-Amerika vallen geografisch in drie groepen uiteen, zoals hierboven in tabel 2 reeds is aangegeven. Lando geeft hier de volgende cijfers:

TABEL 3.

Directe investeringen der Verenigde Staten in de verschillende Latijns-Amerikaansche landen in 1940.

Land	in miljoenen dollars	In pCt. van de totale investeringen in Latijns-Amerika
Chili	414	14,9
Argentinië	388	14,0
Venezuela	262	9,5
Brazilië	240	8,7
Columbia	112	4,0
Peru	82	3,0
Bolivia	27	1,0
Uruguay	11	0,4
Ecuador	5	0,2
Paraguay	5	0,2
Totaal Zuid-Amerika	1.551 *)	56,0

*) In de bron is de oorzaak niet aangegeven van het ontbreken van een bedrag van \$ 5 miljoen (0,1 pCt.) Telling der bedragen immers levert \$ 1.546 miljoen op.

Land	in miljoenen dollars	In pCt. van de totale investeringen in Latijns-Amerika
Cuba	560	20,2
Dominicaanse Republiek	42	1,5
Haiti	12	0,4
Overig West-Indië	60	2,2
Totaal West-Indië	674	24,3
Mexico	358	12,9
Guatemala	68	2,5
Honduras en Brits Honduras	38	1,4
Panama	37	1,3
Costa Rica	25	0,9
Salvador	11	0,4
Nicaragua	9	0,3
Totaal Midden-Amerika	546	19,7
Totaal Latijns-Amerika	2.771	100,0

In Zuid-Amerika hadden de Verenigde Staten in 1940 de grootste belangen in Chili, waar de investeringen wer-

den aangetrokken door de rijkdom aan koper en salpeter. In *Argentinië* zijn zij vooral geïnteresseerd in de openbare nutsbedrijven; van belang zijn hier voorts de Amerikaanse verkoopmaatschappijen, met name opgericht in Buenos Aires, dat steeds een belangrijk distributiecentrum voor het Zuidelijk deel van Zuid-Amerika is geweest, en de investeringen in de Argentijnse vleesindustrie. *Venezuela* neemt, dank zij het Amerikaanse kapitaal, een belangrijke plaats in op de ranglijst der petroleumproducerende landen (in 1940 de 2e, thans, door de opkomst der Russische productie, de 3e plaats); tijdens de tweede wereldoorlog leverde het 80 pCt. van alle benzine, die door de R.A.F. werd gebruikt. De Amerikaanse investeringen in de petroleumindustrie van Venezuela werden gestimuleerd door de tegenover de Verenigde Staten onwelwillende houding van Mexico. Momenteel zijn moeilijkheden ook in Venezuela echter niet uitgesloten, daar het programma van den in het najaar van 1946 nieuw gekozen president van Venezuela voor de Staat een ruim aandeel eist in de verdiensten der buitenlandse concessies. In *Brazilië* zijn het weer in hoofdzaak de openbare nutsbedrijven, die het meeste Amerikaanse kapitaal tot zich hebben getrokken.

In *West-Indië* zijn het de gunstige klimatologische omstandigheden, de lage grondprijzen en de lage arbeidslonen, die de belangstelling van de Verenigde Staten hebben gewekt, met name t.a.v. de suikerproductie. De eigen suikerproductie der Verenigde Staten dekt slechts $\frac{1}{6}$ van de totale behoefte. Het Amerikaanse kapitaal is voorts geïnteresseerd in de Cubaanse fruitplantages en in de tabaksproductie.

Wat *Midden-Amerika* betreft, $\frac{2}{3}$ van de Amerikaanse investeringen bevindt zich hier in Mexico, waar de belangen vrijwel gelijkelijk zijn verdeeld tussen petroleumproductie en mijnbouw. Voorts betreffen de investeringen in Mexico: openbare nutsbedrijven, telegraaf- en telefooninstallaties, suiker-, fruit- en rubberplantages.

Verdeling der investeringen naar bedrijfstakken.

Voor de jaren 1929 en 1940 vermeldt Lando, wat deze verdeling betreft, de volgende cijfers:

TABEL 4.

Directe investeringen der Verenigde Staten in verschillende bedrijfstakken in Latijns-Amerika.

Bedrijfstakken.	in pCt. van het totale bedrag	
	1929	1940
„Public utilities” en communicatiemiddelen	25	35
Petroleum	18	21
Landbouw (incl. suiker, fruit en rubber)	23	13
Mijnbouw	21	18
Industrie	7	8
Handel	3	3
Bankwezen, verzekeringswezen, scheepvaart.	3	2
	100	100

Enkele opmerkingen naar aanleiding van dit overzicht. Wat de *openbare nutsbedrijven en communicatiemiddelen* betreft, reeds tegen het einde van de vorige eeuw was de jonge electrotechnische industrie van de Verenigde Staten bezig, in het buitenland een afzetgebied voor haar voortbrengselen te scheppen. Zij legden in de landen rond de Caraïbische zee telegraaf en telefoon aan en bouwden krachtstations in Mexico, speciaal in de mijnbouwgebieden. De „American & Foreign Power Co.” bezit thans de electriciteitswerken in zes hoofdsteden in Latijns-Amerika (Havana, Guatemala City, San José, Panama City, Caracas en Santiago). Amerikaanse maatschappijen controleren ook de electriciteitswerken in Ciudad Trujillo, Port au Prince en Tegucigalpa. Ongeveer 70 pCt. van het telefoonnet in Latijns-Amerika is in handen van de „International Telephone & Telegraph Co.”, in verbinding met andere Noord-Amerikaanse maatschappijen, waarin echter ook gedeeltelijk Engels kapitaal is geïnteresseerd. De investeringen in de sector *petroleum* hebben een

tweeledig doel: verzekering van een deel der producties behoeve van de exportvoorraad der Verenigde Staten en invloed op de prijsvorming.

Bij de *mijnbouw* komt de betekenis van de tinwinning naar voren. De Verenigde Staten verbruiken meer dan 50 pCt. van de wereldtinproductie; de eigen productie is slechts klein. Ondanks de belangen in Latijns-Amerika werd overigens de wereldtinproductie in 1929 slechts voor 3 pCt. door de Verenigde Staten gecontroleerd.

Met betrekking tot het *bankwezen*, hoewel volgens tabel 3 procentueel niet belangrijk, is het interessant te vernemen, dat omstreeks het midden der dertiger jaren tweederde gedeelte van de buitenlandse filialen van de Noord-Amerikaanse banken zich in Latijns-Amerika bevond.

Beleggingen.

Tot slot volgt hier een overzicht van de „portfolio investments” der Verenigde Staten in Latijns-Amerika. Deze beleggingen, die in hoofdzaak betrekking hebben op leningen aan openbare lichamen (staten, gemeenten), zijn voor de ontwikkeling van Latijns-Amerika van grote betekenis geweest.

TABEL 5.

Beleggingen der Verenigde Staten in Latijns-Amerika.

	in miljoenen \$					
	1914	1919	1929	1936	1940	1940 op basis 1914 = 100
Zuid-Amerika	22	94	1.264	1.354	893	4.059
West-Indië	40	.39	114	128	74	185
Midden-Amerika	142	141	187	38	26	18
Totaal	204	274	1.565	1.520	993	487

Sedert de depressie van 1930 verkeerden de Latijns-Amerikaanse debiteurlanden in moeilijkheden bij het verwerven van de benodigde valuta ter betaling van rente en aflossing. „When the world-wide depression occurred, we were confronted with significant defaults and losses on foreign dollar bonds, the major areas of default being Latin America and Germany”, zo zeide John McCloy, President van de Interbank, in een onlangs te New York gehouden rede³⁾.

³⁾ Vgl. „De functie van de Internationale Herstelbank”, in „E.-S.B.” van 30 April jl.

DE ENGEELSE „BIG FIVE” IN 1946.

Dank zij hun traditionele soepelheid zijn de Engelse banken er over het algemeen in geslaagd zich aan de naoorlogse omstandigheden aan te passen. In grote trekken kwamen deze omstandigheden daarop neer, dat Engeland sterk verarmd was — het verloor circa £ 7,3 milliard of $\frac{1}{4}$ van zijn nationaal vermogen — en in verband met zijn herstel het economisch handelen niet vrij liet. Voor het bankwezen was belangrijk, dat de Engelse circulatiebank werd genationaliseerd. Dit bracht met zich „a certain rigidity where formerly there was flexibility” en dat, terwijl de verarming van het land en de vele bindingen het terrein van werkzaamheid voor de banken reeds belangrijk kleiner maakten.

Toch konden de banken over de in 1946 verkregen resultaten betrekkelijk tevreden zijn. Volgens Prof. F. E. Lee, die in „The Commercial and Financial Chronicle” van 10 April daaraan een beschouwing wijdde, zijn de activa van de „Big Five” in 1946 op £ 5,2 milliard gekomen. „They thus retain”, aldus Prof. Lee, „their position as some of the largest commercial banks in the world”. In 1938 was het cijfer voor de gezamenlijke activa van de 5 banken £ 2,2 milliard.

Tegenover deze gestegen activa stonden ook grotere rekeningcourantsaldi, t.w. £ 4,9 milliard, tegen £ 1,9 milliard in 1938. Dit betekent echter niet, dat ook de winsten van de „Big Five” zouden zijn toegenomen:

Netto winst (in 1.000 £.)	1929	1938	1944	1945	1946
Midland	2.665	2.446	2.038	2.055	1.987
Barclays	2.332	1.926	1.673	1.741	1.676
Lloyds	2.542	1.705	1.655	1.629	1.583
Westminster	2.160	1.557	1.367	1.367	1.406
National Provincial	2.225	1.776	1.271	1.356	1.331
Totaal	11.924	9.410	8.004	8.148	7.983

Ondanks ruimere middelen en dito uitzettingen liepen de winsten blijkens deze cijfers terug. Verschillende factoren konden daarvoor als oorzaak worden aangewezen.

In toenemende mate deed de Regering een beroep op de banken. De bij hen ondergebrachte staatspapieren bleken in 1946 dan ook het grootste deel der activa te vormen:

In miljoenen £	1929	1938	1944	1945	1946
Totale activa	1.902	2.175	4.139	4.420	5.218
Voorschotten aan de Staat	393	736	3.089	2.718	3.140
Voorschotten aan particulieren	883	845	647	700	845
Liquide middelen	397	412	736	822	977

Meer dan 60 pCt. van de bankactiva bestond in 1946 uit credieten aan de Staat. Zoals bekend, voert de Engelse Regering een lage-rentepolitiek, zodat het begrijpelijk is, dat de resultaten van de banken niet zo gunstig konden zijn als de cijfers zouden doen verwachten.

De voorschotten aan particulieren zijn op het vooroorlogse niveau gekomen. In tegenstelling met 1929 en 1938 zijn zij relatief gesproken niet zo belangrijk meer. Zij konden ook niet evenveel opbrengen als voorheen, in verband met de huidige rentestand. Verdere groei in de particuliere sector was moeilijk, met name door de nationalisatie der steenkolenmijnen en het handhaven van de centrale inkoop van ruwe katoen. Deze gebieden kwamen als operatieterrain voor de banken te vervallen.

Vergeleken met 1929 en 1938 zijn de liquide middelen van de „Big Five” sterk toegenomen; ten opzichte van 1938 vond verdubbeling plaats. Het aanhouden van deze grotere liquiditeit had eveneens geringer winsten tot gevolg.

Niet zonder bezorgdheid zien de banken de toekomst tegemoet. Het grote aandeel, dat de Staat in hun zaken heeft, dreigt hen te maken tot „investment trusts for carrying cash and Government securities, rather than commercial banks in the true sense of the term”. Zij vrezen bovendien, dat het betrekkelijk kleine gebied, waarop zij wel als banken kunnen fungeren, nog verder zal inkrimpen, indien de Regering voortgaat met steeds meer bedrijven te nationaliseren. Dan zullen ook zij practisch niet meer kunnen werken op een „free enterprise basis”. Zij vertrouwen evenwel, dat de Regering terwille van het belang der natie bij dat alles zich zelf redelijke beperkingen zal opleggen.

INTERNATIONALE NOTITIES.

DE RENTESTAND IN FRANKRIJK.

Sinds de bevrijding is de rentestand in Frankrijk gestegen. De „Neue Zürcher Zeitung” van 27 April jl. geeft de volgende cijfers:

	Disconto van de „Banque de France”	Rendement op 3 pCt.-staatsobligaties	Rendement op andere obligaties	Reële rentevoet bij emissies
Jan. 1946	1 ⁵ / ₈	3,04	3,63	3,46
Juli 1946	1 ⁵ / ₈	3,21	4,18	4,22
Dec. 1946	1 ⁵ / ₈	3,35	4,37	4,54
Jan. 1947	1 ³ / ₄ -2 ¹ / ₄	3,42	4,46	4,68
April 1947	1 ³ / ₄ -2 ¹ / ₄	3,65	—	—

Teneinde de kosten van de wederopbouw laag te houden, tracht de Regering deze stijging tegen te gaan. Twee middelen worden daartoe gebruikt: controle op de emissie-markt en het uitoefenen van invloed op de koersvorming ter beurze.

Dit laatste berust bij de „Caisse de Dépôts et Consignations”, de centrale beleggingsinstelling voor spaarbanken, verzekeringsinstellingen enz. In de tweede helft van 1946 liepen de spaarinstellingen bij de betrokken instellingen echter terug, zodat de steunaankopen moesten worden verminderd.

Koersdaling van staatsobligaties werd ook veroorzaakt door de verstrekking van staatsfondsen aan voormalige aandeelhouders van genationaliseerde bedrijven; de houders trachtten deze fondsen zo snel mogelijk weer af te stoten.

Een fundamentele oorzaak van de rentestijging, zo zegt het blad, is het geschokte vertrouwen in de franc. Tot einde 1946 overheersten kapitaalvlucht naar het buitenland, goudoppotting, „Sachwert”-psychose, vorming van goederenvoorraden. Dank zij de actie van de Regering tot prijsverlaging is er thans in deze geestesgesteldheid verandering gekomen.

BEDRIJFSRESULTATEN VAN AMERIKAANSE ONDERNEMINGEN IN 1946.

Het zakenleven in de Verenigde Staten heeft in 1946 profijt getrokken van de gunstige conjunctuur. Uit de resultaten van ruim 2.900 leidende ondernemingen blijkt, dat de gemaakte winsten, na aftrek van belasting, \$ 6,7 milliard bedroegen, tegen \$ 5,2 milliard in 1945. Deze winsten zijn, naar een beschouwing van „The National City Bank of New York” van April 1947 meldt, gemaakt met een totaal aan kapitaal plus reserves van respectievelijk \$ 70,8 milliard en \$ 68 milliard. Over deze jaren was de rentabiliteit derhalve 9,5 pCt. en 7,7 pCt. De betrokken ondernemingen in 1946 vertegenwoordigen ongeveer 45 pCt. van het totaal aan kapitaal en reserves van alle ondernemingen in de Verenigde Staten.

Hieronder volgen enkele specificaties:

aantal ondernemingen	soort	netto winst		kap. + reserves		rentabiliteit	
		in miljoenen dollars					
		1945	1946	1945	1946	1945	1946
1.511	Industrie	2.998	4.091	32.168	33.675	19,3	12,1
106	Mijnen	96	123	1.355	1.293	7,1	9,5
170	Handel	275	597	2.534	2.671	10,9	22,3
233	Vervoer	519	366	13.427	13.805	3,9	2,6
238	Nutsbedrijven	641	775	9.566	9.426	6,7	8,2
95	Diensten ¹⁾	93	160	785	827	11,8	19,4
605	Financiële instellingen	619	588	8.125	9.120	7,6	6,5
2.958	Totaal	15.241	16.700	167.960	170.817	7,7	9,5

¹⁾ restaurants, hotels, amusementszaken e.a.

Vrijwel over de gehele linie boekten de ondernemingen vooruitgang. Uitzonderingen vormden de groepen „Vervoer” en „Financiële instellingen”; met name de achteruitgang in de inkomsten van transportondernemingen trekt de aandacht.

De gunstiger resultaten in 1946, vergeleken met 1945, zijn voor een deel toe te schrijven aan de afschaffing van de overwinstbelasting, „which in many cases more than offset a decline in operating earnings”. In hoofdzaak echter was de oorzaak van de gestegen winsten de sterk uitgebreide omvang van zaken. In vele gevallen was de winstmarge kleiner dan voor de oorlog; de grotere omzetten evenwel gaven uiteindelijk de doorslag.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De geldmarkt was in de afgelopen week overwegend krap. Hierbij speelde vooral de maandwisseling een belangrijke rol, aangezien per 1 Mei steeds een belangrijk beroep op de banken wordt gedaan in verband met betalingen in de agrarische sector van ons economisch leven, welke betalingen grotendeels in chartaal geld plegen te

worden verricht. Het markt-disconto van kortlopend Meipapier steeg tijdelijk onder relatief groot aanbod tot 2¹/₈ pCt., maar was ook aan het einde der week nog 1³/₄ pCt. Callgeld was om dezelfde reden slechts verkrijgbaar tegen 1¹/₂ pCt. Voor schatkistpromessen met een looptijd voor 3 t/m 9 maanden gold een uniform disconto van 1⁹/₁₆ pCt., terwijl Maart- en Aprilpapier tegen 1¹¹/₁₆ pCt. werd aangeboden.

De grootste belangstelling ter beurze van Amsterdam richtte zich op de afdeling Scheepvaart. Het zeer gunstige aangekondigde dividend van de Kon. Ned. Stoomboot Mij. richtte nog eens de aandacht op de zeer grote winsten, welke deze ondernemingen in de oorlogsjaren hebben gemaakt en ook thans nog maken. In deze groep kwamen dan ook belangrijke koersstijgingen voor.

In de overige rubrieken was van een algemene lijn weinig te bespeuren. Sommige fondsen daalden in koers; andere stegen daarentegen. Waarschijnlijk vonden talrijke winstnemingen plaats. Indische fondsen gaven over het algemeen een geringe daling te zien.

De verkoop van Amerikaanse fondsen gaat nog steeds op vrij grote schaal door. Het is niet onmogelijk, dat juist de stijgende binnenlandse aandelenmarkt de verkoop van Amerikaanse fondsen stimuleert. Het koerspeil in New-York heeft in de laatste maanden procentueel geen grote veranderingen ondergaan, terwijl Amsterdam juist vrij sterk is gestegen. Bij tijdige ruil van Amerikaanse in binnenlandse aandelen kan men van de stijging nog mee profiteren. Op deze wijze komen in ieder geval tamelijk veel dollars vrijwillig ter beschikking.

	25 April. 1947	2 Mei 1947
A.K.U.	175	176 ¹ / ₂
v. Berkel's Patent	132 ¹ / ₂	134 ¹ / ₂
Lever Bros Unilever C.v.A.	279 ³ / ₄	277
Philips G.b.v.A.	374	379GL
Koninklijke Petroleum	414 ¹ / ₂	410
H.A.L.	191	215
N.S.U.	177 ¹ / ₂	193 ¹ / ₂
H.V.A.	233 ¹ / ₂	233
Deli Mij. C.v.A.	144	144
Amsterdam Rubber	142	142 ¹ / ₂

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegoe bij corresp. in het buitenland en buitenlandse betaalmiddelen	Wissels, prom. enz. en open marktpapier	Beleggingen
17 " '47	521.794	41.339	87.494	1	162.388
24 " '47	521.847	45.126	79.671	1	170.433
31 " '47	521.929	56.645	52.510	0,9	173.986
8 April '47	522.043	56.645	55.926	101	155.342
14 " '47	522.085	156.076	19.433	101	152.047
21 " '47	522.151	140.377	41.623	101	154.476
28 " '47	520.380	140.377	128.722	101	155.355

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldo in rekening-courant			
		's Rijks Schatkist	Geblokkeerde saldi van banken	Geblokkeerde saldi van anderen.	Vrije saldi
10 Mrt '47	2.722.424	708.454	47.085	43.147	680.047
17 " '47	2.708.881	741.917	31.027	42.705	697.306
24 " '47	2.705.391	754.162	31.613	43.820	686.750
31 " '47	2.765.891	680.418	31.739	41.844	688.649
8 April '47	2.760.301	635.954	63.600	39.942	698.458
14 " '47	2.719.259	687.124	45.982	38.573	763.908
21 " '47	2.700.130	733.610	43.907	37.172	751.784
28 " '47	2.736.968	789.631	65.457	37.141	724.235

DE NEDERLANDSCHE BANK.
Verkorte balans op 28 April 1947.
Activa.

Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f —) Bijbank —) Agentsch. " 100.900,—)	100.900 ¹⁾
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. II, 1e lid, sub 3 van de Bankwet 1937 j° art. 4 van het Koninklijk besluit van 1 October 1945, Staatsblad No. F 204)		—
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van den Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947		2.100.000.000,—
Beleggingen: (incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand)	Hoofdbank f 144.056.441,24 *) Bijbank " 889.167,59 Agentsch. " 10.409.746,95	
Op effecten, enz.	f 155.355.355,78	
Op goederen en ceplen	" 155.156.171,56 *)	
	" 199.184,22	155.355.355,78*)
Voorschotten aan het Rijk (art. 16 van de Bankwet 1937)		—
Boekvordering op den Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947		1.500.000.000,—
Munt en muntmateriaal:		
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 520.379.864,63	
Zilveren munt, enz.	" 1.843.914,62	522.223.779,25
Papier op het buitenland	f 140.376.500,—	
Tegoe bij correspondenten in het buitenland	" 124.182.705,63	
Buitenlandse betaalmiddelen	" 4.538.817,61	269.098.023,24
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	" 69.782.256,15	
Gebouwen en inventaris	" 3.000.000,—	
Diverse rekeningen	" 31.658.624,56	
	f 4.651.218.938,98	

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000,—
Reservefondsen	" 12.377.412,28
Bijzondere reserves	" 23.774.634,92
Pensioenfonds	" 15.472.667,30
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiffen)	" 137.126.110,—
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgiffen)	" 2.736.968.245,—
Bankassigaties in omloop	" 462.179,04
Rekening-courant saldo's:	
's Rijks Schatkist:	f 789.631.251,86
Geblokkeerde saldo's van banken	" 65.456.772,05
Geblokkeerde saldo's van anderen	" 37.140.707,81
Vrije saldo's	" 724.235.225,15
	" 1.616.463.956,87
Diverse rekeningen	" 88.573.733,57
	f 4.651.218.938,98

1) Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen

*) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) 42.165.200,—
Circulatie der door de Bank namens den Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten 148.807.939,50

BANK VAN ENGELAND.

(Voornaamste posten in miljoenen ponden).

Data	Metaalvoorraad	Govt. debts and Govt. securities	Fiduciary issue	Biljetten in circulatie	Biljetten in Banking Dept.
16 April '47	0,2	1.449,3	1.450	1.396,5	53,7
23 April '47	0,2	1.449,4	1.450	1.387,9	62,3
30 April '47	0,2	1.449,3	1.450	1.387,6	62,6

Data	Gouden en zilveren munten	Govt. securities	Other securities		Deposits		
			Disc. and advances	Securities	Totaal	Public deposits	Banken
9 April '47	0,7	335,9	18,2	16,8	401,3	9,5	290,0
2 April '47	0,7	348,2	12,4	17,5	414,8	9,0	305,7
1 April '47	0,8	320,2	14,4	16,9	396,8	8,4	288,7
30 April '47	1,0	317,1	18,0	27,7	408,6	6,9	303,7

NATIONALE BANK VAN BELGIË.
 (Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Totaal van deg. goudvoorraad ¹⁾	Buitenlandse deviezen	Papier op België	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel en pasmunt	Vorderingen op deg. Staat
13 Maart 1947	27.686	0.299	4.570	327	689	52.932
20 " 1947	27.702	10.010	4.131	332	725	52.607
27 " 1947	27.722	19.787	3.923	285	775	53.582
2 April 1947	27.727	9.879	3.543	363	772	53.452
10 " 1947	27.736	10.331	4.258	370	793	52.812
17 " 1947	27.736	10.523	4.305	356	844	52.247
24 " 1947	27.771	10.556	3.598	261	881	51.937

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa ²⁾	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi		Besluitwet van 6 Oct. '44 ³⁾
				van de Schatkist	van anderen	
13 Maart 1947	637	163.215	75.142	2	6.406	590
20 " 1947	637	162.396	74.733	3	6.011	588
27 " 1947	637	162.738	74.690	3	6.357	587
2 April 1947	637	163.492	75.823	1	6.019	585
10 " 1947	637	163.272	75.793	3	5.834	584
17 " 1947	637	162.609	75.131	2	5.761	573
24 " 1947	637	162.040	74.814	2	5.523	567

¹⁾ Waarvan 10.493 miljoen francs. onbeschikbaar goudsaldo na herwaardeering van deg. goudvoorraad (Besluitwet no. 5 van 1-5-1944).

²⁾ Waaronder begrepen de post „Emissiebank te Brussel”, ten bedrage van 64.597 miljoen francs.

³⁾ Deze post omvat: oude biljetten over te boeken op tijdelijk onbeschikbare of geblokkeerde rekeningen en niet aangegeven oude biljetten.

BANK VAN FRANKRIJK.
 (Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan den Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingskosten Duitsland
27 Maart 1947	82.817	132.910	59.449	79.500	426.000
3 April 1947	82.817	130.879	99.449	53.100	426.000
10 April 1947	82.817	133.648	99.449	51.300	426.000
17 April 1947	82.817	131.464	99.449	51.900	426.000

Data	Bankbiljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Staat	Diversen
27 Maart 1947	746.266	64.647	767	62.976
3 April 1947	764.622	61.652	818	59.791
10 April 1947	763.734	61.726	786	60.125
17 April 1947	757.282	63.263	738	61.611

ZWEEDSCHE RIJKS BANK.
 (Voornaamste posten in miljoenen kronen).

Data	Metaal		Staatsfondsen		Saldo buitenland	Fondsen ter beschikking der staats-schuld	Promessen staats-schuld
	Goud	Overwaarde goud	Eigen	Vreemd			
31 Mrt 1947	585	370	1.735	380	213	94	182
3 April 1947	541	343	1.761	387	235	94	182
15 April 1947	535	339	1.693	379	203	94	182
23 April 1947	503	319	1.707	377	200	94	182

Data	Biljetten in circulatie	Deposito's					Regularisatie-rekening
		Direct opvraagbaar			45 dagen	Buitenlandse banken	
		Totaal	Staat	Banken			
31 Mrt 1947	2.640	665	547	35	209	179	2
3 April 1947	2.608	664	556	35	206	175	2
15 April 1947	2.489	729	545	108	206	197	1
23 April 1947	2.427	759	566	121	204	175	3

FEDERAL RESERVE BANKS.
 (Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt. securities
	Totaal	Goudcertificaten		
12 Mrt 1947	19.163	18.370	338	23.242
19 Mrt 1947	19.161	18.370	333	24.247
26 Mrt 1947	19.182	18.391	329	22.810
2 April 1947	19.250	18.475	302	21.938

Data	F.R.-biljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt.	Member-banks
12 Mrt 1947	24.338	18.445	1.407	15.930
19 Mrt 1947	24.303	18.448	1.429	15.847
26 Mrt 1947	24.143	18.317	1.600	15.658
2 April 1947	24.185	17.580	946	15.540

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.
 (Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Buiteni. wissels	Disconto's en voorschotten	Effecten	Biljetten in circulatie	Andere crediten
15 April 1947	5.032,2	150,9	62,2	52,4	3.882,4	1.226,4
23 April 1947	5.027,2	144,1	62,4	52,4	3.804,5	1.270,3
30 April 1947	5.038,5	147,3	67,0	52,3	3.918,0	1.184,7

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	23 April 1947	15 April 1947
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederlandsche Bank	f 747.938.608,39	f 693.576.644,16
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	„ 5.101.119,04	„ 2.736.159,64
Kasvorderingen wegens kredietverstrekking aan het buitenland	—	—
Daggeldlening tegen onderpand	—	—
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabelen	„ 380.395.963,28	„ 386.850.162,01
Voorschotten op ult. Maart 1947 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	„ 84.140.613,85	„ 84.140.613,85
Vordering in rek.-courant op: Nederlandsch-Indië	„ 966.163.836,81	„ 664.550.045,85
Suriname	„ 36.683.723,82	„ 36.203.830,12
Curacao	„ 3.499.955,64	„ 3.499.955,64
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	—	—
Het staatsbedrijf der P. T. en T.	—	—
Andere staatsbedrijven en instellingen	„ 527.290.228,84	„ 522.150.714,83
Verplichtingen		
Voorschot door De Nederlandsche Bank verstrekt	—	—
Voorschot door De Nederlandsche Bank in rekening-courant verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	f 651.722.600,—	f 646.722.600,—
Schatkistpromessen bij De Nederlandsche Bank ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	„ 2100.000.000,—	„ 2100.000.000,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank is geplaatst nihil)	„ 6297.800.000,—	„ 6272.300.000,—
Daggeldleningen	—	—
Muntbiljetten in omloop	„ 146.653.060,—	„ 148.010.605,—
Schuld op ultimo Maart 1947 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	—	—
Schuld in rek.-courant aan: Nederlandsch-Indië	—	—
Suriname	—	—
Curacao	—	—
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	„ 21.765.794,01	„ 23.300.031,70
Het staatsbedrijf der P. T. en T.	„ 389.669.700,80	„ 366.807.637,39
Andere staatsbedrijven	„ 3.538.820,70	„ 3.218.820,70
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	„ 3240.933.944,18	„ 3245.610.344,18

EMISSIES IN 1947.
(Reële bedragen in duizenden guldens):

Maand	Obligaties	Aan- delen	Totaal	Waarvan conver- sies	Nieuw geld
Januari	2.742.702	750	2.743.452	2.742.452	1.000
Februari	3.463	600	4.063	2.458	1.605
Maart	11.862	—	11.862	1.712	10.150

**SPECIFICATIE DER EMISSIES IN JANUARI, FEBRUARI EN
MAART 1947¹⁾.**

(Bedragen in duizenden guldens; koersen en rentevoeten in pCt.).

Naam	Bedrag (nominaal)	Koers	Bedrag (reël)	Rente- voet	Loop- tijd
Januari.					
Obligaties.					
Overheid.					
Nederlandse Staatslening 1947 (conver- sie)	2.742.362 ²⁾	100	2.742.362	3-3½ ³⁾	40 ⁴⁾
Particulieren.					
N.V. Metaalwa- renfabriek „Drenthina” Hoogeveen	250	100	250	4	20 ⁵⁾
Ver. tot Exploi- tatie v. h. Ge- bouw voor Chr. Bel. „Het Te- huis”, Gronin- gen (conversie)	90	100	90	3½	20
Aandelen.					
Kon. Ned. Pa- pierfabriek, Maastricht ..	750	100	750		
Februari.					
Obligaties.					
Overheid.					
Gemeente Apel- doorn (con- versie)	2.458	100	2.458	3	22 ⁶⁾
Particulieren					
De Korenschoof N.V., Utrecht	1.000	100½	1.005	3½	20 ⁷⁾
Aandelen.					
Internationale Kunststoffen Industrie N.V., Voorschoten	600 ⁸⁾	100	600		
Maart.					
Obligaties.					
Overheid.					
Provincie					
N.-Holland ..	3.000	100	3.000	3-3½ ⁹⁾	40 ¹⁰⁾
Provincie Gelderland	3.000 ¹¹⁾	100	3.000	3	20 ¹²⁾
Particulieren.					
Kon. Ind. Mij. v. h. Noury en v. d. Lande N.V., Deventer	2.000 ¹³⁾	100	2.000	3½	20 ¹⁴⁾
N.V. „Thomsen's Havenbedrijf, Rotterdam	2.000 ¹⁵⁾	100½	2.010	3½	20 ¹⁶⁾
Ver. Ned. Herv. Stichtingen v. Zenuw- en Geesteszieken, Amersfoort (conversie en nieuw ¹⁷⁾)	1.252	100	1.252	3½	44 ¹⁸⁾
Sint Aloysius Stichting, Am- sterdam te hyp. obligatie- lening (con- versie)	600	100	600	3½	40 ¹⁹⁾

¹⁾ Aansluitend op de emissiestatistiek in „E.-S.B.” van 2 April 1947, blz. 278.

²⁾ Volgens mededeling van het Dept. v. Financiën werd ter conversie aangeboden: f 2.745.905.400. Voor f 3.543.700 werd niet deelgenomen; dit werd geboekt op 2½ pCt., 5 jaar geblokkeerde, conversierekening.

³⁾ Tot 15 Febr. 1957 3 pCt.; daarna 3½ pCt.

⁴⁾ Delging door inkoop of aflossing.

⁵⁾ Verrv. of versterkte afl. te allen tijde toegestaan.

⁶⁾ Verrv. of verst. afl. vanaf zekere datum toegestaan.

⁷⁾ Aandelen B. Bij oprichting in Febr. 1947 bovendien geplaatst en volggestort: f 100.000 aand. A. en f 100.000 aand. B.

⁸⁾ De eerste 10 jaar 3 pCt.; daarna 3½ pCt.

⁹⁾ Waarvan reeds geplaatst f 1.000.000.

¹⁰⁾ Waarvan reeds geplaatst f 700.000.

¹¹⁾ Waarvan reeds geplaatst f 500.000.

¹²⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

¹³⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

¹⁴⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

¹⁵⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

¹⁶⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

¹⁷⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

¹⁸⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

¹⁹⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

²⁰⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

²¹⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

²²⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

²³⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

²⁴⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

²⁵⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

²⁶⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

²⁷⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

²⁸⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

²⁹⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

³⁰⁾ Conversie f 1.112.000; nieuw f 140.000.

Announces, waarvan de tekst 's Maandags in ons bezit is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het nummer van dezelfde week worden opgenomen.

WERKLOOSHEID IN NEDERLAND¹⁾.

Maand	Werklozen ²⁾	Wachtgelders ³⁾ (raming)
30 Juni 1945	112.622	201.400
29 Juni 1946	45.953	7.800
30 Sept. 1946	38.743	6.000
31 Oct. 1946	37.578	5.200
30 Nov. 1946	39.041	4.800
31 Dec. 1946	47.000 ⁴⁾	7.600
31 Jan. 1947	51.500 ⁵⁾	7.100
28 Febr. 1947	55.700 ⁶⁾	6.200
31 Mrt. 1947	48.300 ⁶⁾	5.200

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.”.

²⁾ Gegevens van de arbeidsbureaux.

³⁾ Bovendien 105.000 vorstwerklozen uit het vrije bedrijf.

⁴⁾ Bovendien 121.000 vorstwerklozen uit het vrije bedrijf.

⁵⁾ Bovendien 161.000 vorstwerklozen uit het vrije bedrijf.

⁶⁾ Bovendien 28.900 vorstwerklozen uit het vrije bedrijf.

GOUDPRODUCTIE¹⁾.

(in 1.000 dollars van circa \$ 35 per ounce fijn).

Jaar	Zuid- Afrika	Veren. Staten ²⁾	Canada (³⁾)	Austra- lië ⁴⁾	Totaal ge- rapporteerd ⁵⁾
1939	448.753	196.391	178.303	56.182	1.020.297
1940	491.628	210.109	185.890	55.878	1.094.264
1941	504.268	209.175	187.081	51.039	1.089.395
1942	494.439	130.963	169.446	42.525	966.132
1943	448.153	48.808	127.796	28.560	760.527
1944	429.787	35.778	102.302	16.310	682.061
1945	427.862	32.511	92.794	16.450	645.323
1946 Jan.	35.892	3.984	8.346	1.470	55.758
Febr.	32.971	3.283	8.013	1.330	50.981
Maart	30.871	3.639	8.677	1.400	50.656
April	34.793	3.226	8.338	1.435	53.900
Mei	36.740	3.158	8.412	1.610	55.857
Juni	35.732	3.416	8.203	1.540	54.749
Juli	36.657	3.993	8.384	1.785	57.193
Aug.	35.553	8.310	8.092	3.080	60.795
Sept.	34.509	6.798	8.047	1.925	57.221
Oct.	35.922	5.930	8.429	1.925	59.463
Nov.	33.823	4.900	8.092	1.925	57.221
Dec.	34.184	6.255	7.235		

¹⁾ Ontleend aan: „Federal Reserve Bulletin” van Maart 1947.

²⁾ Exclusief Sovjet Rusland.

³⁾ Inclusief Philippijnen. Jaarcijfers: „U.S. Mint”. De jaarcijfers zijn schattingen van de „U.S. Mint”; de maandcijfers schattingen van het „American Bureau of Metal Statistics”. Voor 1945 is het totaal van de maandcijfers van het „American Bureau of Metal Statistics” gelijk gemaakt aan het jaarcijfer van de „U.S. Mint”.

⁴⁾ Te beginnen met 1945 zijn de Can. cijfers onderhevig aan eventuele officiële revisie.

⁵⁾ Te beginnen met Dec. 1941 werden de gegevens verschaft door het „American Bureau of Metal Statistics”. Voor de periode Dec. 1941—Dec. 1943 hebben de cijfers betrekking op Australië; van Jan. 1944 af alleen op West-Australië.

Als 39e Publicatie van het N.E.I.

is verschenen

Dr H. J. Witteveen

**Loonhoogte
en werkgelegenheid**

Prijs f 6,—

(prijs voor leden en donateurs van het N.E.I. f 4,50)

Verkrijgbaar in den boekhandel en bij de uitgevers

De Erven F. Bohn N.V. — Haarlem

◆ **Vacatures** ◆

Adviesbureau voor Bedrijfsorganisatie Ir. M. G. IJdo, Amsterdam, vraagt voor één van haar relaties een

werktuigkundig ingenieur

om opgeleid te worden tot bedrijfsleider van een fabriek met ongeveer 600 man personeel. Eigenhandig geschr. brieven met voll. levensbeschrijving en verlangd salaris te richten aan het bureau, Beethovenstraat 140, Amsterdam-Z.

Overheidsinstelling zoekt

een doctorandus (dra)

in de Economie voor het verrichten van macro-economische onderzoekingen. Max. leeftijd 30 jaar.

een candidaat(e)

in de Economie met journalistieke aanleg. Leeftijd 22—26 jaar.

een hoofd

(mnl. of vrl.) voor de afd. admin. zaken. Leeftijd 25—45 jaar.

een steno typiste

Br. met uitv. opg. v. opl. en levensloop te richten onder no. 89 aan Boekh. M. Dijkhoffz, Plaats 27, Den Haag.

Het Nederlandse Beheersinstituut, Bureau Amsterdam, vraagt voor spoedige indiensttreding

1e assistent accountants

met ruime praktijk-ervaring.

Schriftelijke sollicitaties te richten aan de Afd. Personeelzaken, Prins Hendrikkade 33, Amsterdam.

Ondernemingen, die het beste leidende personeel zoeken, speciaal met economische scholing, roepen sollicitanten op door middel van een annonce in de rubriek „Vacatures“. Het aantal reacties, die deze annonces tengevolge hebben is doorgaans uitermate bevredigend: begrijpelijk, omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert. Opdrachten voor het volgend nummer dienen 12 Mei a.s. in ons bezit te zijn.

N.V. Louis Dobbemann
Waddinxveen

KOFFIE

THEE

N.V. LANKHORST
TOUWFABRIEKEN
SNEEK TEL. 3041-3042
SPINNERIJ—TOUWSLAGERIJ SEDERT 1803

Ch. GLASZ

Hypotheekbanken
en woningmarkt in Nederland

Publicatie No. 15 van het N.E.I.

Prijs f 1,55*

(Prijs voor donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut f 1,10; te bestellen bij het N.E.I.)

Uitgave: De Erven F. Bohn N.V. — Haarlem

*Cursussen moderne
bedrijfsadministratie*

*Deze maand begint een cursus voor
in de praktijk werkzame bedrijfsadmi-
nistrateurs, calculatoren, enz.*

Vraagt prospectus, proefles en naamlijst der docenten
bij het Secretariaat:

Beursgebouw — Kamer 321 — Rotterdam